

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

Research Article / Araştırma Makalesi

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

The Perception of Ibn Khaldun in 19th-Century Orientalism: The Case of Alfred von Kremer

19. Yüzyıl Oryantalizminde İbn Haldûn Tasavvuru: Alfred von Kremer Örneği

Fahrettin Haliloğlu*

Abstract: This study examines the life, works, and approach to Ibn Khaldun (d. 808/1406) of Alfred von Kremer (1828-1889), one of the leading representatives of nineteenth-century European Orientalism, from the perspective of a cultural historian. The research addresses how Kremer's approach to Islamic history diverged from classical political historiography and how he interpreted Ibn Khaldun's system of thought. Utilizing historical, text-centered, and comparative analytical methods, the study evaluates Kremer's oeuvre alongside Ibn Khaldun's *Muqaddimah* and modern Orientalism literature. The findings indicate that Kremer was a pioneering cultural historian who looked beyond classical dynastic chronicles to examine Islamic history through social structures, economic relations, and cultural transformations. It is determined that by recognizing the theoretical significance of concepts such as umran, asabiyyah, badawah and hadarah at an early stage, Kremer positioned Ibn Khaldun as one of the pioneers of modern social sciences. Nevertheless, the study concludes that Kremer's interpretations could not entirely transcend the boundaries of the nineteenth-century Orientalist and Eurocentric paradigm. It is demonstrated that the author viewed Ibn Khaldun's cyclical theory of the state merely as a limited model peculiar to the Eastern world; furthermore, by identifying the concept of asabiyyah with modern nationalism and marginalizing religious elements, he anachronistically reinterpreted the *Muqaddimah* within the framework of the secular nation-state paradigm. Consequently, while Alfred von Kremer played a foundational role in offering a new historical perspective that investigated Islamic civilization through its socio-economic dimensions, he also carried the ideological and epistemological limitations of his era.

Keywords: Islamic History, Ibn Khaldun, Alfred von Kremer, Orientalism, Cultural History

Öz: Bu çalışma, 19. yüzyıl Avrupa oryantalizminin önde gelen temsilcilerinden Avusturyalı Alfred von Kremer'in (1828-1889) hayatını, eserlerini ve bir kültür tarihçisi olarak İbn Haldûn'a (ö. 808/1406) yaklaşımını incelemektedir. Araştırmada Kremer'in İslâm tarihine yönelik yaklaşımının klasik siyasî tarih yazıcılığından hangi yönleriyle ayrıldığı ve İbn Haldûn'un düşünce sistemini nasıl yorumladığı ele alınmıştır. Çalışmada tarihsel, metin merkezli ve karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılmış; Kremer'in eserleri, İbn Haldûn'un Mukaddime'si ve modern oryantalizm literatürü birlikte değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, Kremer'in

* Res. Assist., Hitit University, Faculty of Theology, Department of Islamic History

Arş. Gör., Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1262-1624>

fahrettinhaliloglu@hitit.edu.tr

Cite as/ Atıf: Haliloğlu, F. (2026). The perception of Ibn Khaldun in 19th-century orientalism: The case of Alfred Von Kremer / 19. yüzyıl oryantalizminde İbn Haldûn tasavvuru: Alfred Von Kremer örneği. *Turkish Studies-Comparative Religious Studies*, 21(Ö1), 1155-1195. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer]. Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.94836>

Received/Geliş: 08 June/Haziran 2026

Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 20 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

klasik hanedan kroniklerini aşarak İslâm tarihini sosyal yapılar, ekonomik ilişkiler ve kültürel dönüşümler üzerinden inceleyen öncü bir kültür tarihçisi olduğunu göstermektedir. Kremer'in özellikle umran, asabiyet, bedâvet ve hadâret kavramlarının teorik önemini erken dönemde fark ederek İbn Haldûn'u modern sosyal bilimlerin öncülerinden biri olarak konumlandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte çalışmada, Kremer'in yorumlarının 19. yüzyıl oryantalist ve Avrupa merkezci paradigmasının sınırlarını bütünüyle aşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yazarın, İbn Haldûn'un döngüsel devlet teorisini yalnızca Doğu dünyasına özgü sınırlı bir model olarak gördüğü; asabiyet kavramını modern milliyetçilikle özdeşleştirip dinî unsurları geri plana iterek Mukaddime'yi seküler ulus-devlet paradigması içinde anakronik bir biçimde yeniden yorumladığı belirlenmiştir. Bu itibarla Alfred von Kremer, İslâm medeniyetini sosyoekonomik boyutlarıyla inceleyen yeni bir tarih perspektifi sunması bakımından kurucu bir rol oynasa da dönemin ideolojik ve epistemolojik sınırlılıklarını da beraberinde taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, İbn Haldûn, Alfred von Kremer, Oryantalizm, Kültür Tarihi

Structured Abstract:

The theories of history, society, civilization, and politics put forward by Ibn Khaldun in his work *Muqaddimah* have attracted intense interest both in the Islamic world and the West since the modernization process. However, his discovery, recognition, and philosophical-sociological interpretation in the West should not be viewed merely as an objective act of discovery arising from intellectual curiosity. This process must be addressed as a historical and cultural phenomenon shaped within the institutionalized knowledge production mechanisms, colonial epistemologies, and dominant ideological tendencies of nineteenth-century European Orientalism. In this context, the Austrian Orientalist Alfred von Kremer holds a privileged position among the first European researchers to examine Ibn Khaldun's system of thought in a systematic and holistic manner. Particularly with his study titled "*Ibn Chaldûn und seine Culturgeschichte der Islamischen Reiche*" published in 1879, he introduced Ibn Khaldun's theories on umran, civilization, and the cyclical development of states to Western academic circles, thereby playing a major role in his recognition as one of the pioneering figures of modern social sciences and the philosophy of history.

The primary objective of this research is to examine Kremer's conception of Ibn Khaldun and his interpretative framework through historical, methodological, and critical dimensions. The study reveals the nature, theoretical foundations, and intellectual background of Kremer's evaluations regarding Ibn Khaldun's philosophical and sociological legacy. Concurrently, it critically assesses the contributions of these interpretations to Western Khaldunian studies alongside the limitations arising from the Orientalist paradigm, Eurocentric preconceptions, and colonial thought patterns. Within this framework, the study analyses the theoretical and ideological grounds on which Kremer reinterpreted Ibn Khaldun's core concepts, the methodological choices he employed while linking medieval Islamic thought with modern positivist social sciences, and the conceptual transformations that occurred during this process. Given the current Turkish literature, studies centering on Kremer's interpretations of Ibn Khaldun remain considerably limited. Therefore, this research is expected to fill a significant gap in both Orientalism studies and contemporary Ibn Khaldun studies, while contributing to new academic debates.

A qualitative method was adopted in this research, utilizing techniques of historical analysis, textual examination, interpretation, and comparative evaluation. In the first phase, Kremer's biography, academic training, diplomatic activities, and scholarly works were examined to reveal his intellectual background. Thus, an attempt was made to determine the epistemological and cultural conditions under which his approach to Islamic history and Eastern societies was shaped. The primary source of the research consists of Kremer's German work. Within the framework of this text, his evaluations regarding Ibn Khaldun's theory of umran, the concept of asabiyyah, the distinction between badawah and hadarah, religion-state relations, the rise and fall processes of states, and his economic views were analysed. The obtained findings were compared with the relevant passages in the *Muqaddimah* and contemporary Ibn Khaldun scholarship. Throughout the study, rather than merely presenting Kremer's views, the epistemological foundations, ideological orientations, and methodological boundaries of these views were scrutinized. Particularly considering postcolonial studies and Orientalism literature, the extent to which Kremer's interpretations contained Eurocentric assumptions was critically evaluated.

The research findings indicate that Alfred von Kremer was one of the pioneering figures who played a decisive role in the recognition of Ibn Khaldun and the *Muqaddimah* in the Western world. Kremer developed an understanding of history that centered on social structures, economic relations, institutional transformations, and cultural processes, moving beyond the traditional approach that confined historiography to rulers, wars, and dynastic chronicles. In this respect, his methodology significantly overlaps with Ibn Khaldun's umran-centered understanding of history. In Kremer's analyses, Ibn Khaldun is presented as a universal social scientist attempting to explain the operational laws of societies and political organizations. Particularly, evaluating the theory of asabiyyah as the fundamental sociological element explaining the establishment, rise, and decline of states is one of the points Kremer emphasizes significantly. In addition, the relationship between nomadic and sedentary lifestyles, the influence of geographical and climatic factors on societies, and the development processes of civilizations are discussed in detail. Nevertheless, the research also reveals that Kremer's interpretations carry the imprints of nineteenth-century European Orientalism and the colonial mindset. Kremer demonstrated a tendency to associate the concept of asabiyyah with modern secular nationalism, rendering the role of religion and the sharia order in political life secondary. Furthermore, he attempted to explain Ibn Khaldun's theory of the state in parallel with modern Europe's understanding of the secular nation-state.

However, when the holistic structure of the *Muqaddimah* is considered, interpreting Ibn Khaldun's political theory independently of fundamental concepts such as revelation, prophecy, the caliphate, and sharia does not fully align with the textual and historical context. The research also shows that although Kremer characterized Ibn Khaldun's theories as universal, he often evaluated them within the confines of "Eastern/Islamic culture." This approach limits the universal explanatory power of Ibn Khaldun's theories and reduces him to an observer of a specific civilization. This situation can be evaluated as a reflection of Eurocentric knowledge production's tendency to define and categorize the East.

In conclusion, through the perspective of cultural history he developed, Kremer put forward an important methodological approach that investigated Islamic civilization through its social, economic, and institutional dimensions, making significant contributions to the recognition of Ibn Khaldun's ideas in Western academic circles. Nonetheless, his works must be evaluated without ignoring their methodological and ideological limitations. Identifying the concept of *asabiyyah* with modern theories of nationalism, reinterpreting religion-state relations within a secular framework, and reconstructing Ibn Khaldun's system of thought through Western conceptual molds serve as primary examples of these limitations. Therefore, while Kremer's studies on Ibn Khaldun should be acknowledged as pioneering works that led the Western academy to discover this great Islamic thinker, they must simultaneously be read critically as texts reflecting the boundaries and Eurocentric interpretations of nineteenth-century Orientalist knowledge production. Consequently, Kremer's conception of Ibn Khaldun should neither be regarded as an Orientalist approach to be entirely rejected, nor as a scholarly achievement to be praised by overlooking all its limitations. On the contrary, these works constitute an important source for understanding the reception process of Ibn Khaldun in the West, the conceptual transformations he underwent, and how Orientalist thought interpreted the Islamic intellectual heritage. Evaluating these aspects together will contribute to developing a more balanced and critical academic perspective regarding Ibn Khaldun's journey in Western thought.

Keywords: Islamic History, Ibn Khaldun, Alfred von Kremer, Orientalism, Cultural History.

ملخص منظم:

لقد حظيت النظريات المتعلقة بالتاريخ والمجتمع والحضارة والسياسة التي طرحها ابن خلدون في مؤلفه *المقدمة* باهتمام كبير سواء في العالم الإسلامي أو في الغرب منذ بدء عملية التحديث. ومع ذلك، لا ينبغي النظر إلى اكتشافه وإقراره وتفسيره الفلسفي-الاجتماعي في الغرب على أنه مجرد عمل اكتشافي موضوعي نابع من الفضول الفكري. بل يجب النظر إلى هذه العملية باعتبارها ظاهرة تاريخية وثقافية تشكلت في إطار آليات إنتاج المعرفة المؤسسية، وعلم المعرفة الاستعماري، والاتجاهات الأيديولوجية السائدة في الاستشراق الأوروبي في القرن التاسع عشر. وفي هذا السياق، يحتل المستشرق النمساوي ألفريد فون كريمير مكانة متميزة بين أوائل الباحثين الأوروبيين الذين درسوا نظام ابن خلدون *Ibn Chaldûn und seine Kulturgeschichte der Islamischen Reiche* الفكري بطريقة منهجية وشاملة. وقد عرّف الدوائر الأكاديمية الغربية، لا سيما من خلال دراسته المعنونة التي نُشرت عام 1879، بنظريات ابن خلدون حول «العمران» والحضارة والتطور «*Culturgeschichte der Islamischen Reiche*» الدورى للدول، مما أدى إلى لعب دور رئيسي في الاعتراف به كأحد الشخصيات الرائدة في العلوم الاجتماعية الحديثة وفلسفة التاريخ.

ويتمثل الهدف الأساسي من هذا البحث في دراسة تصور كريمير لابن خلدون وإطاره التفسيري من خلال الأبعاد التاريخية والمنهجية والنقدية. وتكشف الدراسة عن طبيعة التقييمات التي قدمها كريمير بشأن الإرث الفلسفي والاجتماعي لابن خلدون، وأسسها النظرية وخلفيتها الفكرية. وفي الوقت نفسه، تُقّم الدراسة بشكل نقدي مساهمات هذه التفسيرات في الدراسات الغربية الخلدونية، إلى جانب القيود الناشئة عن النموذج الاستشراقي، والتصورات المسبقة الأوروبية المركزية، وأنماط التفكير الاستعمارية. وفي هذا الإطار، تحلل الدراسة الأسس النظرية والأيديولوجية التي استند إليها كريمير في إعادة تفسير المفاهيم الأساسية لابن خلدون، والخيارات المنهجية التي استخدمها عند ربط الفكر الإسلامي في العصور الوسطى بالعلوم الاجتماعية الوضعية الحديثة، والتحويلات المفاهيمية التي حدثت خلال هذه العملية. ونظراً للأدبيات التركية الحالية تظل الدراسات التي تركز على تفسيرات كريمير لابن خلدون محدودة إلى حد كبير. ولذلك، يُتوقع أن يسد هذا البحث فجوة كبيرة في كل من دراسات الاستشراق ودراسات ابن خلدون المعاصرة، مع المساهمة في إثارة نقاشات أكاديمية جديدة.

وقد تم اعتماد المنهج النوعي في هذا البحث، باستخدام تقنيات التحليل التاريخي، وفحص النصوص، والتفسير، والتقييم المقارن. في المرحلة الأولى، تمت دراسة سيرة كريمير، وتكوينه الأكاديمي، وأنشطته الدبلوماسية، وأعماله العلمية للكشف عن خلفيته الفكرية. وبذلك، جرت محاولة لتحديد الظروف المعرفية والثقافية التي تشكلت في ظلها مقاربه للتاريخ الإسلامي والمجتمعات الشرقية. ويتألف المصدر الأساسي للبحث «من أعمال كريمير باللغة الألمانية. وفي إطار هذا النص، تم تحليل تقييماته المتعلقة بنظرية «العمران» لدى ابن خلدون، ومفهوم «العصبية» والتمييز بين «البداوة» و«الحضارة»، والعلاقات بين الدين والدولة، وعمليات صعود وسقوط الدول، وآرائه الاقتصادية. وقد قورنت النتائج التي تم التوصل إليها مع المقاطع ذات الصلة في *المقدمة* والأبحاث المعاصرة حول ابن خلدون. وطوال الدراسة، لم يقتصر الأمر على مجرد عرض آراء كريمير، بل تم التدقيق في الأسس المعرفية والتوجهات الأيديولوجية والحدود المنهجية لهذه الآراء. وبالنظر بشكل خاص إلى دراسات ما بعد الاستعمار وأدبيات الاستشراق، تم تقييم مدى احتواء تفسيرات كريمير على افتراضات أوروبية مركزية تقيماً نقدياً.

تشير نتائج البحث إلى أن ألفريد فون كريم كان أحد الشخصيات الرائدة التي لعبت دورًا حاسمًا في التعريف بابن خلدون والمقدمة في العالم الغربي. طور كريم فهمًا للتاريخ يركز على الهياكل الاجتماعية، والعلاقات الاقتصادية، والتحولات المؤسسية، والعمليات الثقافية متجاوزًا النهج التقليدي الذي حصر كتابة التاريخ في الحكام والحروب وسجلات السلالات. وفي هذا الصدد، تتداخل منهجيته بشكل كبير مع فهم ابن خلدون للتاريخ المتمحور حول «العمران». ففي تحليلات كريم، يُقدّم ابن خلدون باعتباره عالمًا اجتماعيًا عالميًا يحاول تفسير القوانين التشغيلية للمجتمعات والمنظمات السياسية. وعلى وجه الخصوص، يُعد تقييم نظرية «العصبية» باعتباره العنصر السوسيولوجي الأساسي الذي يفسر تأسيس الدول وصعودها وانحدارها إحدى النقاط التي يركز عليها كريم بشكل كبير. بالإضافة إلى ذلك، تُناقش بالتفصيل العلاقة بين أنماط الحياة البدوية والمستقرة، وتأثير العوامل الجغرافية والمناخية على المجتمعات، وعمليات تطور الحضارات. ومع ذلك، يكشف البحث أيضًا أن تفسيرات كريم تحمل بصمات الاستشراق الأوروبي في القرن التاسع عشر والعقلية الاستعمارية. فقد أظهر كريم ميلًا إلى ربط مفهوم «الأسببية» بالقومية العلمانية الحديثة، مما يجعل دور الدين والنظام الشرعي في الحياة السياسية ثانويًا. علاوة على ذلك، حاول تفسير نظرية ابن خلدون للدولة بالتوازي مع الفهم الأوروبي الحديث للدولة القومية العلمانية. ومع ذلك، عند النظر إلى البنية الشاملة للمقدمة، فإن تفسير النظرية السياسية لابن خلدون بمعزل عن المفاهيم الأساسية مثل الوحي، والنبوة، والخلافة، والشريعة لا يتوافق تمامًا مع السياق النصي والتاريخي كما يُظهر البحث أنه على الرغم من أن كريم وصف نظريات ابن خلدون بأنها عالمية، إلا أنه غالبًا ما كان يقيّمها ضمن حدود «الثقافة الشرقية/الإسلامية». ويحد هذا النهج من القوة التفسيرية العالمية لنظريات ابن خلدون ويحصره في دور المراقب لحضارة معينة. ويمكن تقييم هذا الوضع باعتباره انعكاسًا لميل إنتاج المعرفة المتمركز حول أوروبا إلى تعريف وتصنيف الشرق.

في الختام، من خلال منظور التاريخ الثقافي الذي طوره، طرح كريم نهجًا منهجيًا مهمًا استكشف الحضارة الإسلامية من خلال أبعادها الاجتماعية والاقتصادية والمؤسسية، مما أسهم بشكل كبير في الاعتراف بأفكار ابن خلدون في الأوساط الأكاديمية الغربية. ومع ذلك، يجب تقييم أعماله دون تجاهل قيودها المنهجية والأيدولوجية. ويُعد ربط مفهوم «الأسببية» بنظريات القومية الحديثة، وإعادة تفسير العلاقات بين الدين والدولة ضمن إطار علماني، وإعادة بناء نظام ابن خلدون الفكري من خلال قالب مفاهيمية غربية، أمثلة رئيسية على هذه القيود لذلك، في حين ينبغي الاعتراف بدراسات كريم حول ابن خلدون باعتبارها أعمالًا رائدة قادت الأوساط الأكاديمية الغربية إلى اكتشاف هذا المفكر الإسلامي العظيم، فإنه يجب في الوقت نفسه قراءتها بنظرة نقدية باعتبارها نصوصًا تعكس حدود وتفسيرات أوروبا-مركزية لإنتاج المعرفة الاستشراقية في القرن التاسع عشر. وبالتالي، لا ينبغي النظر إلى تصور كريم لابن خلدون على أنه نهج استشراقي يجب رفضه بالكامل، ولا كإنجاز علمي يستحق الثناء بالتعاضد عن جميع قيوده. بل على العكس، تشكل هذه الأعمال مصدرًا مهمًا لفهم عملية استقبال ابن خلدون في الغرب، والتحولات المفاهيمية التي مر بها، وكيف فسّر الفكر الاستشراقي التراث الفكري الإسلامي. وسيسهم تقييم هذه الجوانب مجتمعة في تطوير منظور أكاديمي أكثر توازنًا ونقدًا فيما يتعلق بمسيرة ابن خلدون في الفكر الغربي.

الكلمات المفتاحية: التاريخ الإسلامي، ابن خلدون، ألفريد فون كريم، الاستشراق، التاريخ الثقافي

Résumé Structuré:

Les théories de l'histoire, de la société, de la civilisation et de la politique avancées par Ibn Khaldoun dans son ouvrage *Muqaddimah* ont suscité un vif intérêt tant dans le monde islamique qu'en Occident depuis le processus de modernisation. Cependant, sa découverte, sa reconnaissance et son interprétation philosophico-sociologique en Occident ne doivent pas être considérées comme un simple acte objectif de découverte découlant d'une curiosité intellectuelle. Ce processus doit être considéré comme un phénomène historique et culturel façonné au sein des mécanismes institutionnalisés de production du savoir, des épistémologies coloniales et des tendances idéologiques dominantes de l'orientalisme européen du XIXe siècle. Dans ce contexte, l'orientaliste autrichien Alfred von Kremer occupe une place privilégiée parmi les premiers chercheurs européens à avoir examiné le système de pensée d'Ibn Khaldoun de manière systématique et holistique. C'est notamment grâce à son étude intitulée «*Ibn Chaldûn und seine Culturgeschichte der Islamischen Reiche*», publiée en 1879, qu'il a fait découvrir aux milieux universitaires occidentaux les théories d'Ibn Khaldoun sur l'umran, la civilisation et le développement cyclique des États, jouant ainsi un rôle majeur dans sa reconnaissance comme l'une des figures pionnières des sciences sociales modernes et de la philosophie de l'histoire.

L'objectif premier de cette recherche est d'examiner la conception qu'avait Kremer d'Ibn Khaldoun ainsi que son cadre d'interprétation à travers des dimensions historiques, méthodologiques et critiques. L'étude met en lumière la nature, les fondements théoriques et le contexte intellectuel des analyses de Kremer concernant l'héritage philosophique et sociologique d'Ibn Khaldoun. Parallèlement, elle évalue de manière critique les contributions de ces interprétations aux études khaldouniennes occidentales, ainsi que les limites découlant du paradigme orientaliste, des préjugés eurocentriques et des schémas de pensée coloniaux. Dans ce cadre, l'étude analyse les fondements théoriques et idéologiques sur lesquels Kremer a réinterprété les concepts fondamentaux d'Ibn Khaldoun, les choix méthodologiques qu'il a opérés pour relier la pensée islamique médiévale aux sciences sociales positivistes modernes, ainsi que les transformations conceptuelles survenues au cours de ce processus. Au vu de la littérature turque actuelle, les études centrées sur les interprétations de

Kremer concernant Ibn Khaldoun restent très limitées. Cette recherche devrait donc combler une lacune importante tant dans les études sur l'orientalisme que dans les études contemporaines sur Ibn Khaldoun, tout en contribuant à de nouveaux débats académiques.

Une méthode qualitative a été adoptée dans cette recherche, recourant à des techniques d'analyse historique, d'examen textuel, d'interprétation et d'évaluation comparative. Dans un premier temps, la biographie de Kremer, sa formation universitaire, ses activités diplomatiques et ses travaux savants ont été examinés afin de mettre en lumière son parcours intellectuel. On a ainsi cherché à déterminer les conditions épistémologiques et culturelles qui ont façonné son approche de l'histoire islamique et des sociétés orientales. La source principale de cette recherche est constituée par l'œuvre allemande de Kremer. Dans le cadre de ce texte, ses analyses concernant la théorie de l'umran d'Ibn Khaldoun, le concept d'*asabiyyah*, la distinction entre *badawah* et *hadarah*, les relations entre religion et État, les processus d'ascension et de déclin des États, ainsi que ses opinions économiques ont été analysées. Les résultats obtenus ont été comparés aux passages pertinents de la *Muqaddimah* et aux travaux contemporains consacrés à Ibn Khaldoun. Tout au long de l'étude, plutôt que de se contenter de présenter les opinions de Kremer, les fondements épistémologiques, les orientations idéologiques et les limites méthodologiques de ces opinions ont été examinés de près. En tenant particulièrement compte des études postcoloniales et de la littérature sur l'orientalisme, la mesure dans laquelle les interprétations de Kremer contenaient des présupposés eurocentriques a fait l'objet d'une évaluation critique.

Les résultats de la recherche indiquent qu'Alfred von Kremer fut l'une des figures pionnières ayant joué un rôle décisif dans la reconnaissance d'Ibn Khaldoun et de la *Muqaddimah* dans le monde occidental. Kremer a développé une conception de l'histoire centrée sur les structures sociales, les relations économiques, les transformations institutionnelles et les processus culturels, dépassant ainsi l'approche traditionnelle qui cantonnait l'historiographie aux souverains, aux guerres et aux chroniques dynastiques. À cet égard, sa méthodologie recoupe largement la conception de l'histoire centrée sur l'umran d'Ibn Khaldoun. Dans les analyses de Kremer, Ibn Khaldoun est présenté comme un spécialiste des sciences sociales universel s'efforçant d'expliquer les lois qui régissent le fonctionnement des sociétés et des organisations politiques. En particulier, l'évaluation de la théorie de l'*asabiyyah* en tant qu'élément sociologique fondamental expliquant la création, l'essor et le déclin des États est l'un des points sur lesquels Kremer insiste particulièrement. En outre, la relation entre les modes de vie nomades et sédentaires, l'influence des facteurs géographiques et climatiques sur les sociétés, ainsi que les processus de développement des civilisations sont abordés en détail. Néanmoins, cette étude révèle également que les interprétations de Kremer portent les empreintes de l'orientalisme européen du XIXe siècle et de la mentalité coloniale. Kremer a montré une tendance à associer le concept d'*asabiyyah* au nationalisme laïc moderne, reléguant au second plan le rôle de la religion et de l'ordre de la charia dans la vie politique. De plus, il a tenté d'expliquer la théorie de l'État d'Ibn Khaldoun en parallèle avec la conception moderne européenne de l'État-nation laïc. Or, si l'on considère la structure holistique de la *Muqaddimah*, interpréter la théorie politique d'Ibn Khaldoun indépendamment de concepts fondamentaux tels que la révélation, la prophétie, le califat et la charia ne correspond pas pleinement au contexte textuel et historique. La recherche montre également que, bien que Kremer ait qualifié les théories d'Ibn Khaldoun d'universelles, il les a souvent évaluées dans les limites de la « culture orientale/islamique ». Cette approche limite la portée explicative universelle des théories d'Ibn Khaldoun et le réduit au rang d'observateur d'une civilisation spécifique. Cette situation peut être considérée comme le reflet de la tendance de la production de savoir eurocentrique à définir et à catégoriser l'Orient.

En conclusion, à travers la perspective de l'histoire culturelle qu'il a développée, Kremer a proposé une approche méthodologique importante qui a permis d'étudier la civilisation islamique à travers ses dimensions sociales, économiques et institutionnelles, apportant ainsi une contribution significative à la reconnaissance des idées d'Ibn Khaldoun dans les milieux universitaires occidentaux. Néanmoins, ses travaux doivent être évalués sans ignorer leurs limites méthodologiques et idéologiques. L'assimilation du concept d'*asabiyyah* aux théories modernes du nationalisme, la réinterprétation des relations entre religion et État dans un cadre laïc, ainsi que la reconstruction du système de pensée d'Ibn Khaldoun à travers des schémas conceptuels occidentaux constituent des exemples majeurs de ces limites. Par conséquent, si les études de Kremer sur Ibn Khaldoun doivent être reconnues comme des travaux pionniers qui ont conduit le monde universitaire occidental à découvrir ce grand penseur islamique, elles doivent simultanément être lues d'un œil critique en tant que textes reflétant les limites et les interprétations eurocentriques de la production de savoir orientaliste du XIXe siècle. Ainsi, la conception qu'a Kremer d'Ibn Khaldoun ne doit être considérée ni comme

une approche orientaliste à rejeter en bloc, ni comme une réalisation scientifique à louer en faisant abstraction de toutes ses limites. Au contraire, ces ouvrages constituent une source importante pour comprendre le processus de réception d'Ibn Khaldun en Occident, les transformations conceptuelles qu'il a subies et la manière dont la pensée orientaliste a interprété l'héritage intellectuel islamique. L'évaluation conjointe de ces aspects contribuera à développer une perspective académique plus équilibrée et critique concernant le parcours d'Ibn Khaldun dans la pensée occidentale.

Mots-clés : histoire islamique, Ibn Khaldun, Alfred von Kremer, orientalisme, histoire culturelle.

Resumen Estructurado:

Las teorías sobre la historia, la sociedad, la civilización y la política expuestas por Ibn Jaldún en su obra *Muqaddimah* han suscitado un gran interés tanto en el mundo islámico como en Occidente desde el inicio del proceso de modernización. Sin embargo, su descubrimiento, reconocimiento e interpretación filosófico-sociológica en Occidente no deben considerarse meramente como un acto objetivo de descubrimiento fruto de la curiosidad intelectual. Este proceso debe abordarse como un fenómeno histórico y cultural configurado en el marco de los mecanismos institucionalizados de producción de conocimiento, las epistemologías coloniales y las tendencias ideológicas dominantes del orientalismo europeo del siglo XIX. En este contexto, el orientalista austriaco Alfred von Kremer ocupa una posición privilegiada entre los primeros investigadores europeos que examinaron el sistema de pensamiento de Ibn Jaldún de manera sistemática y holística. En particular, con su estudio titulado «*Ibn Chaldûn und seine Culturgeschichte der Islamischen Reiche*», publicado en 1879, presentó a los círculos académicos occidentales las teorías de Ibn Jaldún sobre el umran, la civilización y el desarrollo cíclico de los Estados, desempeñando así un papel fundamental en su reconocimiento como una de las figuras pioneras de las ciencias sociales modernas y de la filosofía de la historia.

El objetivo principal de esta investigación es examinar la concepción que Kremer tenía de Ibn Jaldún y su marco interpretativo desde una perspectiva histórica, metodológica y crítica. El estudio revela la naturaleza, los fundamentos teóricos y el trasfondo intelectual de las valoraciones de Kremer sobre el legado filosófico y sociológico de Ibn Jaldún. Al mismo tiempo, evalúa críticamente las contribuciones de estas interpretaciones a los estudios khaldunianos occidentales, junto con las limitaciones derivadas del paradigma orientalista, los prejuicios eurocéntricos y los patrones de pensamiento coloniales. En este marco, el estudio analiza los fundamentos teóricos e ideológicos sobre los que Kremer reinterpretó los conceptos centrales de Ibn Jaldún, las opciones metodológicas que empleó al vincular el pensamiento islámico medieval con las ciencias sociales positivistas modernas, y las transformaciones conceptuales que se produjeron durante este proceso. Teniendo en cuenta la bibliografía turca actual, los estudios centrados en las interpretaciones de Kremer sobre Ibn Jaldún siguen siendo bastante limitados. Por lo tanto, se espera que esta investigación cubra una importante laguna tanto en los estudios sobre el orientalismo como en los estudios contemporáneos sobre Ibn Jaldún, al tiempo que contribuye a nuevos debates académicos.

En esta investigación se adoptó un método cualitativo, utilizando técnicas de análisis histórico, examen textual, interpretación y evaluación comparativa. En la primera fase, se examinaron la biografía, la formación académica, las actividades diplomáticas y los trabajos académicos de Kremer para revelar su bagaje intelectual. De este modo, se intentó determinar las condiciones epistemológicas y culturales en las que se configuró su enfoque de la historia islámica y las sociedades orientales. La fuente principal de la investigación la constituyen las obras de Kremer en alemán. En el marco de este texto, se analizaron sus valoraciones sobre la teoría del umran de Ibn Jaldún, el concepto de asabiyyah, la distinción entre badawah y hadarah, las relaciones entre religión y Estado, los procesos de auge y caída de los Estados, así como sus opiniones económicas. Los resultados obtenidos se compararon con los pasajes pertinentes de la *Muqaddimah* y con los estudios contemporáneos sobre Ibn Jaldún. A lo largo del estudio, en lugar de limitarme a presentar las opiniones de Kremer, se examinaron minuciosamente los fundamentos epistemológicos, las orientaciones ideológicas y los límites metodológicos de dichas opiniones. Teniendo en cuenta especialmente los estudios poscoloniales y la literatura sobre el orientalismo, se evaluó críticamente hasta qué punto las interpretaciones de Kremer contenían supuestos eurocéntricos.

Los resultados de la investigación indican que Alfred von Kremer fue una de las figuras pioneras que desempeñó un papel decisivo en el reconocimiento de Ibn Jaldún y la *Muqaddimah* en el mundo occidental. Kremer desarrolló una concepción de la historia centrada en las estructuras sociales, las relaciones económicas, las transformaciones institucionales y los procesos culturales, yendo más allá del enfoque tradicional que limitaba la historiografía a los gobernantes, las guerras y las crónicas dinásticas. En este sentido, su metodología coincide en gran medida con la concepción de la historia centrada en el umran de Ibn Jaldún. En los análisis de Kremer, Ibn Jaldún se presenta como un científico social universal que intenta explicar las leyes de funcionamiento de las sociedades y las organizaciones políticas. En particular, la evaluación de la teoría de la asabiyyah como elemento sociológico fundamental que explica el establecimiento, el auge y la decadencia de los Estados es uno de los puntos en los que Kremer hace especial hincapié. Además, se analizan en detalle la relación entre los modos de vida nómadas y sedentarios, la influencia de los factores geográficos y climáticos en las sociedades y los procesos de desarrollo de las civilizaciones. No obstante, la investigación también revela que las interpretaciones de Kremer llevan la huella del orientalismo europeo del siglo XIX y de la mentalidad colonial. Kremer mostró una tendencia a asociar el concepto de asabiyyah con el nacionalismo secular moderno, relegando a un segundo plano el papel de la religión y el orden de la sharia en la vida política. Además, intentó explicar la teoría del Estado de Ibn Jaldún en paralelo con la concepción que la Europa moderna tiene del Estado-nación laico. Sin embargo, cuando se tiene en cuenta la estructura holística de la *Muqaddimah*, interpretar la teoría política de Ibn Jaldún independientemente de conceptos fundamentales como la revelación, la profecía, el califato y la sharia no se ajusta plenamente al contexto textual e histórico. La investigación también muestra que, aunque Kremer caracterizó las teorías de Ibn Jaldún como universales, a menudo las evaluaba dentro de los límites de la «cultura oriental/islámica». Este enfoque limita el poder explicativo universal de las teorías de Ibn Jaldún y lo reduce a un mero observador de una civilización específica. Esta situación puede interpretarse como un reflejo de la tendencia de la producción de conocimiento eurocéntrica a definir y categorizar Oriente.

En conclusión, a través de la perspectiva de la historia cultural que desarrolló, Kremer propuso un importante enfoque metodológico que investigaba la civilización islámica a través de sus dimensiones sociales, económicas e institucionales, realizando contribuciones significativas al reconocimiento de las ideas de Ibn Jaldún en los círculos académicos occidentales. No obstante, sus obras deben evaluarse sin ignorar sus limitaciones metodológicas e ideológicas. La identificación del concepto de asabiyyah con las teorías modernas del nacionalismo, la reinterpretación de las relaciones entre religión y Estado dentro de un marco secular y la reconstrucción del sistema de pensamiento de Ibn Jaldún a través de moldes conceptuales occidentales constituyen ejemplos principales de estas limitaciones. Por lo tanto, aunque los estudios de Kremer sobre Ibn Jaldún deben reconocerse como obras pioneras que llevaron al mundo académico occidental a descubrir a este gran pensador islámico, deben leerse al mismo tiempo de forma crítica como textos que reflejan los límites y las interpretaciones eurocéntricas de la producción de conocimiento orientalista del siglo XIX. En consecuencia, la concepción que Kremer tiene de Ibn Jaldún no debe considerarse ni como un enfoque orientalista que deba rechazarse por completo, ni como un logro académico que deba elogiarse pasando por alto todas sus limitaciones. Por el contrario, estas obras constituyen una fuente importante para comprender el proceso de recepción de Ibn Jaldún en Occidente, las transformaciones conceptuales que experimentó y cómo el pensamiento orientalista interpretó el legado intelectual islámico. La evaluación conjunta de estos aspectos contribuirá a desarrollar una perspectiva académica más equilibrada y crítica respecto a la trayectoria de Ibn Jaldún en el pensamiento occidental.

Palabras clave: Historia islámica, Ibn Jaldún, Alfred von Kremer, orientalismo, historia cultural.

结构化摘要:

伊本·赫勒敦在其著作《序言》中提出的关于历史、社会、文明和政治的理论，自现代化进程以来，在伊斯兰世界和西方都引起了极大的关注。然而，西方对他的发现、认可及其哲学-社会学层面的阐释，不应仅被视为源于学术好奇心的客观发现行为。这一过程必须被视为一种历史与文化现象，它是在19世纪欧洲东方主义的制度化知识生产机制、殖民认识论以及主导意识形态倾向的框架内形成的。在此背景下，奥地利东方学家阿尔弗雷德·冯·克雷默在首批以系统、整体的方式考察伊本·赫勒敦思想体系的欧洲研究者中占据着独特地位。特别是通过其1879年发表的《伊本·哈勒敦及其〈

《伊斯兰帝国的文化史》一文，他将伊本·哈勒敦关于“乌姆兰”（umran）、文明以及国家周期性发展的理论引入西方学术界，从而在伊本·哈勒敦被公认为现代社会科学和历史哲学先驱之一的过程中发挥了重要作用。

本研究的主要目标是从历史、方法论和批判性维度，考察克雷默对伊本·赫勒敦的理解及其诠释框架。本研究揭示了克雷默对伊本·赫勒敦哲学与社会学遗产的评价之本质、理论基础及思想背景。与此同时，本研究还批判性地评估了这些解读对西方哈勒敦研究的贡献，并指出了源于东方主义范式、欧洲中心主义先入之见以及殖民思维模式所产生的局限性。在此框架下，本研究分析了克雷默重新诠释伊本·赫勒敦核心概念所依据的理论和意识形态基础，他在将中世纪伊斯兰思想与现代实证主义社会科学相联系时所采用的方法论选择，以及在此过程中发生的观念转变。鉴于当前土耳其学术文献的现状，以克雷默对伊本·哈勒敦的诠释为中心的研究所涉内容仍相当有限。因此，本研究有望填补东方主义研究及当代伊本·哈勒敦研究中的重要空白，同时为新的学术辩论做出贡献。

本研究采用定性研究方法，运用历史分析、文本考证、诠释及比较评价等技术。在第一阶段，通过考察克雷默的生平、学术训练、外交活动及学术著作，揭示其思想背景。由此，试图确定其伊斯兰历史观及东方社会观形成所依据的认识论与文化条件。本研究的主要资料来源为克雷默的德语著作。在本文框架内，对克雷默关于伊本·赫勒敦的“乌姆兰”（umran）理论、“阿萨比耶”（asabiyyah）概念、“巴达瓦”（badawah）与“哈达拉”（hadarah）之区分、宗教与国家的关系、国家的兴衰过程及其经济观点的评述进行了分析。将所得研究结果与《导论》（*Muqaddimah*）中的相关段落以及当代关于伊本·赫勒敦的学术研究进行了对比。在整个研究过程中，本研究不仅呈现了克雷默的观点，还深入剖析了这些观点的认识论基础、思想取向及方法论边界。特别是结合后殖民研究和东方主义文献，批判性地评估了克雷默的解读在多大程度上包含欧洲中心主义的假设。

研究结果表明，阿尔弗雷德·冯·克雷默是西方世界认可伊本·赫勒敦及其《导言》的先驱人物之一，发挥了决定性作用。克雷默构建了一种以社会结构、经济关系、制度转型和文化进程为核心的历史观，超越了将史学局限于统治者、战争和朝代编年史的传统方法。就此而言，他的研究方法以伊本·赫勒敦以“乌姆兰”（umran）为中心的历史观有着显著的重合。在克雷默的分析中，伊本·赫勒敦被呈现为一位试图阐明社会与政治组织运行规律的普世社会科学家。特别是，将“阿萨比耶”（asabiyyah）理论视为解释国家建立、兴起与衰落的基本社会学要素，是克雷默特别强调的一点。此外，书中还详细探讨了游牧与定居生活方式之间的关系、地理和气候因素对社会的影响，以及文明的发展进程。然而，研究同时也揭示，克雷默的解读带有十九世纪欧洲东方主义和殖民思维的烙印。克雷默倾向于将“阿萨比耶”概念与现代世俗民族主义联系起来，从而将宗教和伊斯兰教法秩序在政治生活中的作用降为次要地位。此外，他试图将伊本·赫勒敦的国家理论与现代欧洲对世俗民族国家的理解相并列解释。然而，若考虑到《导言》（*Muqaddimah*）的整体结构，脱离“启示”、“预言”、“哈里发”和“伊斯兰教法”等基本概念来解读伊本·赫勒敦的政治理论，并不完全符合文本和历史语境。研究还表明，尽管克雷默将伊本·赫勒敦的理论定性为普世的，但他往往在“东方/伊斯兰文化”的框架内对其进行评判。这种做法限制了伊本·赫勒敦理论的普世解释力，并将其降格为特定文明的观察者。这种情况可被视为欧洲中心主义知识生产中定义和分类“东方”倾向的体现。

总而言之，克雷默通过他所发展的文化史视角，提出了一种重要的方法论路径，从社会、经济和制度维度考察伊斯兰文明，为西方学术界对伊本·赫勒敦思想的认可做出了重要贡献。尽管如此，在评价其著作时，必须正视其方法论和意识形态上的局限性。将“阿萨比耶”（asabiyyah）概念等同于现代民族主义理论、在世俗框架内重新诠释宗教与国家的关系，以及通过西方式概念范式来重构伊本·赫勒敦的思想体系，都是这些局限性的主要例证。因此，尽管克雷默关于伊本·赫勒敦的研究应被视为引领西方学术界发现这位伟大伊斯兰思想家的开创性著作，但同时也必须以批判的眼光审视这些文本——它们反映了十九世纪东方学知识生产的局限性及其欧洲中心主义的诠释。由此可见，克雷默对伊本·赫勒敦的阐释既不应被视为应完全摒弃的东方主义方法，也不应被视为可忽略其所有局限性而加以赞扬的学术成就。相反，这些著作构成了理解伊本·赫勒敦在西方被接受的过程、其概念所经历的转变，以及东方主义思想如何诠释伊斯兰知识遗产的重要来源。综合评估这些方面，将有助于形成一种更平衡、更批判的学术视角，以审视伊本·赫勒敦在西方思想中的发展历程。

关键词: 伊斯兰历史、伊本·赫勒敦、阿尔弗雷德·冯·克雷默、东方主义、文化史。

Структурированное Резюме:

Теории истории, общества, цивилизации и политики, выдвинутые Ибн Халдуном в его труде «Мукаддима», с начала процесса модернизации вызывают живой интерес как в исламском мире, так и на Западе. Однако его открытие, признание и философско-социологическая интерпретация на Западе не должны рассматриваться лишь как объективный акт открытия, продиктованный интеллектуальным любопытством. Этот процесс следует рассматривать как историко-культурное явление, сформировавшееся в рамках институционализированных механизмов производства знаний, колониальных эпистемологий и доминирующих идеологических тенденций европейского ориентализма XIX века. В этом контексте австрийский ориенталист Альфред фон Кремер занимает особое место среди первых европейских исследователей, которые системно и целостно изучили систему мысли Ибн Халдуна. В частности, благодаря своему исследованию под названием «*Ibn Chaldûn und seine Culturgeschichte der Islamischen Reiche*», опубликованному в 1879 году, он познакомил западные академические круги с теориями Ибн Халдуна об «умране», цивилизации и циклическом развитии государств, сыграв тем самым важную роль в признании его в качестве одной из пионеров современных социальных наук и философии истории.

Основная цель данного исследования заключается в изучении концепции Ибн Халдуна, разработанной Кремером, и его интерпретационной рамки с исторической, методологической и критической точек зрения. Исследование раскрывает сущность, теоретические основы и интеллектуальный контекст оценок Кремера, касающихся философского и социологического наследия Ибн Халдуна. Одновременно в нём даётся критическая оценка вклада этих интерпретаций в западные исследования, посвящённые Ибн Халдуну, наряду с ограничениями, вытекающими из ориенталистской парадигмы, евроцентрических предубеждений и колониальных моделей мышления. В этих рамках в исследовании анализируются теоретические и идеологические основания, на которых Кремер переосмыслил ключевые концепции Ибн Халдуна, методологические решения, к которым он прибегал, связывая средневековую исламскую мысль с современными позитивистскими социальными науками, а также концептуальные трансформации, произошедшие в ходе этого процесса. С учетом современной турецкой литературы исследования, посвященные интерпретациям Ибн Халдуна Кремером, остаются весьма ограниченными. Поэтому ожидается, что данное исследование восполнит значительный пробел как в исследованиях по ориентализму, так и в современных исследованиях по Ибн Халдуну, одновременно способствуя новым академическим дискуссиям.

В данном исследовании был применен качественный метод с использованием техник исторического анализа, текстового исследования, интерпретации и сравнительной оценки. На первом этапе были изучены биография Кремера, его академическая подготовка, дипломатическая деятельность и научные труды с целью выявления его интеллектуального фона. Таким образом, была предпринята попытка определить эпистемологические и культурные условия, в которых сформировался его подход к истории ислама и восточным обществам. Основным источником исследования являются работы Кремера на немецком языке. В рамках данной работы были проанализированы его оценки теории «умран» Ибн Халдуна, концепции «асабийя», различия между «бадавой» и «хадарой», отношений между религией и государством, процессов возникновения и упадка государств, а также его экономических взглядов. Полученные результаты были сопоставлены с соответствующими отрывками из «Мукаддимы» и современными исследованиями по Ибн Халдуну. На протяжении всего исследования вместо простого изложения взглядов Кремера были тщательно изучены их эпистемологические основы, идеологические ориентации и методологические рамки. С учетом, в частности, постколониальных исследований и литературы по ориентализму, была критически оценена степень, в которой интерпретации Кремера содержали евроцентрические предположения.

Результаты исследования показывают, что Альфред фон Кремер был одним из пионеров, сыгравших решающую роль в признании Ибн Халдуна и «Мукаддимы» в западном мире. Кремер разработал понимание истории, в центре которого находились социальные структуры, экономические отношения, институциональные преобразования и культурные процессы, выйдя за рамки традиционного подхода, ограничивавшего историографию правителями, войнами и династическими

хрониками. В этом отношении его методология в значительной степени пересекается с пониманием истории Ибн Халдуна, в центре которого стоял «умран». В анализе Кремера Ибн Халдун представлен как универсальный социолог, пытающийся объяснить законы функционирования обществ и политических организаций. В частности, оценка теории «асабийя» как фундаментального социологического элемента, объясняющего возникновение, расцвет и упадок государств, является одним из моментов, на которых Кремер делает особый акцент. Кроме того, подробно обсуждаются взаимосвязь между кочевым и оседлым образом жизни, влияние географических и климатических факторов на общества, а также процессы развития цивилизаций. Тем не менее, исследование также показывает, что интерпретации Кремера несут на себе отпечатки европейского ориентализма XIX века и колониального менталитета. Кремер продемонстрировал тенденцию ассоциировать концепцию асабийя с современным светским национализмом, отводя роль религии и шариатского порядка в политической жизни на второй план. Кроме того, он пытался объяснить теорию государства Ибн Халдуна в параллели с современным европейским пониманием светского национального государства. Однако, если учитывать целостную структуру «*Мукаддима*», интерпретация политической теории Ибн Халдуна в отрыве от таких фундаментальных понятий, как откровение, пророчество, халифат и шариат, не в полной мере соответствует текстовому и историческому контексту. Исследование также показывает, что, хотя Кремер характеризовал теории Ибн Халдуна как универсальные, он зачастую оценивал их в рамках «восточной/исламской культуры». Такой подход ограничивает универсальную объясняющую силу теорий Ибн Халдуна и сводит его роль к наблюдателю за конкретной цивилизацией. Эту ситуацию можно оценить как отражение тенденции евроцентричного производства знаний к определению и категоризации Востока.

В заключение следует отметить, что, опираясь на разработанную им перспективу культурной истории, Кремер предложил важный методологический подход, позволяющий исследовать исламскую цивилизацию через призму её социальных, экономических и институциональных аспектов, что внесло значительный вклад в признание идей Ибн Халдуна в западных академических кругах. Тем не менее, его работы необходимо оценивать, не игнорируя их методологические и идеологические ограничения. Основными примерами этих ограничений являются отождествление концепции «асабийя» с современными теориями национализма, переосмысление отношений между религией и государством в светских рамках, а также реконструкция системы мысли Ибн Халдуна с помощью западных концептуальных шаблонов. Поэтому, хотя исследования Кремера, посвящённые Ибн Халдуну, следует признать новаторскими работами, которые привели западную академию к открытию этого великого исламского мыслителя, их одновременно необходимо читать критически как тексты, отражающие ограничения и евроцентрические интерпретации ориенталистского научного производства XIX века. Следовательно, концепцию Ибн Халдуна, предложенную Кремером, не следует рассматривать ни как ориенталистский подход, подлежащий полному отторжению, ни как научное достижение, заслуживающее похвалы при игнорировании всех его ограничений. Напротив, эти работы представляют собой важный источник для понимания процесса восприятия Ибн Халдуна на Западе, концептуальных трансформаций, которым он подвергся, а также того, как ориенталистская мысль интерпретировала исламское интеллектуальное наследие. Совместная оценка этих аспектов будет способствовать формированию более сбалансированной и критической академической точки зрения на путь Ибн Халдуна в западной мысли.

Ключевые слова: история ислама, Ибн Халдун, Альфред фон Кремер, ориентализм, история культуры.

संरचित सारांशः

इब्र खालदून द्वारा अपनी कृति 'मुक़द्दिमा' में प्रस्तुत इतिहास, समाज, सभ्यता और राजनीति के सिद्धांतों ने आधुनिकीकरण की प्रक्रिया के बाद से इस्लामी दुनिया और पश्चिम दोनों में तीव्र रुचि आकर्षित की है। हालाँकि, पश्चिम में उनकी खोज, मान्यता और दार्शनिक-सामाजिक व्याख्या को केवल बौद्धिक जिज्ञासा से उत्पन्न एक वस्तुनिष्ठ खोज के कार्य के रूप में नहीं देखा जाना चाहिए।

इस प्रक्रिया को उन्नीसवीं सदी के यूरोपीय ओरिएंटलिज़्म के संस्थागत ज्ञान उत्पादन तंत्रों, औपनिवेशिक ज्ञानमीमांसा, और प्रमुख वैचारिक प्रवृत्तियों के भीतर आकारित एक ऐतिहासिक और सांस्कृतिक घटना के रूप में देखा

जाना चाहिए। इस संदर्भ में, ऑस्टियाई ओरिएंटलिस्ट अल्फ्रेड वॉन क्रेमर उन पहले यूरोपीय शोधकर्ताओं में से हैं, जिन्होंने इब्र खालदून की विचार प्रणाली की व्यवस्थित और समग्र रूप से जांच की, और इस प्रकार उन्होंने एक विशिष्ट स्थान प्राप्त किया। विशेष रूप से 1879 में प्रकाशित अपने अध्ययन "इब्र खालदून उंड ज़ाइन कल्चुर्गिस्टि डेर इस्लामिशन राइखे" के साथ, उन्होंने पश्चिमी शैक्षणिक हलकों में उम्रान, सभ्यता और राज्यों के चक्रीय विकास पर इब्र खालदून के सिद्धांतों का परिचय दिया, और इस प्रकार आधुनिक सामाजिक विज्ञानों और इतिहास दर्शन के अग्रणी व्यक्तियों में से एक के रूप में उनकी मान्यता में एक प्रमुख भूमिका निभाई।

इस शोध का प्राथमिक उद्देश्य ऐतिहासिक, पद्धतिगत और आलोचनात्मक आयामों के माध्यम से क्रेमर की इब्र खालदून की अवधारणा और उनके व्याख्यात्मक ढांचे की जांच करना है। यह अध्ययन इब्र खालदून की दार्शनिक और समाजशास्त्रीय विरासत के संबंध में क्रेमर के मूल्यांकन की प्रकृति, सैद्धांतिक नींव और बौद्धिक पृष्ठभूमि को प्रकट करता है। साथ ही, यह ओरिएंटलिस्ट प्रतिमान, यूरोपीय-केंद्रित पूर्वधारणाओं और औपनिवेशिक विचार पैटर्न से उत्पन्न सीमाओं के साथ-साथ इन व्याख्याओं के पश्चिमी खालदूनियन अध्ययनों में योगदान का आलोचनात्मक मूल्यांकन करता है। इस ढांचे के भीतर, यह अध्ययन उन सैद्धांतिक और वैचारिक आधारों का विश्लेषण करता है जिन पर क्रेमर ने इब्र खालदून की मुख्य अवधारणाओं की पुनर्व्याख्या की, मध्ययुगीन इस्लामी विचारों को आधुनिक सकारात्मकवादी सामाजिक विज्ञानों से जोड़ते समय उन्होंने जिन पद्धतिगत विकल्पों को अपनाया, और इस प्रक्रिया के दौरान हुए वैचारिक परिवर्तनों का भी विश्लेषण करता है। वर्तमान तुर्की साहित्य को देखते हुए, इब्र खालदून की व्याख्याओं पर केंद्रित अध्ययन काफी हद तक सीमित हैं। इसलिए, इस शोध से यह अपेक्षा की जाती है कि यह ओरिएंटलिज़्म अध्ययन और समकालीन इब्र खालदून अध्ययन दोनों में एक महत्वपूर्ण अंतराल को भर देगा, साथ ही नए अकादमिक बहसों में योगदान देगा।

इस शोध में गुणात्मक विधि को अपनाया गया, जिसमें ऐतिहासिक विश्लेषण, पाठ्य परीक्षा, व्याख्या और तुलनात्मक मूल्यांकन की तकनीकों का उपयोग किया गया। पहले चरण में, क्रेमर की जीवनी, शैक्षणिक प्रशिक्षण, कूटनीतिक गतिविधियों और विद्वतापूर्ण कार्यों की जांच करके उनकी बौद्धिक पृष्ठभूमि का पता लगाया गया। इस प्रकार, उन ज्ञानमीमांसीय और सांस्कृतिक परिस्थितियों का निर्धारण करने का प्रयास किया गया जिनके तहत इस्लामी इतिहास और पूर्वी समाजों के प्रति उनका दृष्टिकोण आकार लिया। शोध का प्राथमिक स्रोत क्रेमर का जर्मन कार्य है। इस पाठ के ढांचे के भीतर, इब्र खालदून के उम्रान के सिद्धांत, असबिय्या की अवधारणा, बदावा और हदारह के बीच अंतर, धर्म-राज्य संबंध, राज्यों के उदय और पतन की प्रक्रियाओं, और उनके आर्थिक विचारों के संबंध में उनके मूल्यांकन का विश्लेषण किया गया। प्राप्त निष्कर्षों की तुलना मुकद्दिमा के प्रासंगिक अंशों और समकालीन इब्र खालदून विद्वता से की गई। पूरे अध्ययन में, केवल क्रेमर के विचारों को प्रस्तुत करने के बजाय, इन विचारों के ज्ञानमीमांसीय आधार, वैचारिक अभिविन्यास और पद्धतिगत सीमाओं की गहन जाँच की गई। विशेष रूप से उत्तर-उपनिवेशवादी अध्ययन और ओरिएंटलिज़्म साहित्य को ध्यान में रखते हुए, इस बात का गंभीर मूल्यांकन किया गया कि क्रेमर की व्याख्याओं में यूरोपीय-केंद्रित धारणाएँ किस हद तक निहित थीं।

शोध निष्कर्षों से पता चलता है कि अल्फ्रेड वॉन क्रेमर उन अग्रणी व्यक्तियों में से एक थे जिन्होंने पश्चिमी दुनिया में इब्र खालदून और मुकद्दिमा की मान्यता में एक निर्णायक भूमिका निभाई। क्रेमर ने इतिहास की एक ऐसी समझ विकसित की जो सामाजिक संरचनाओं, आर्थिक संबंधों, संस्थागत परिवर्तनों और सांस्कृतिक प्रक्रियाओं पर केंद्रित थी, और यह उस पारंपरिक दृष्टिकोण से परे थी जो इतिहास लेखन को शासकों, युद्धों और राजवंशीय वृत्तान्तों तक सीमित रखता था।

इस संबंध में, उनकी कार्यप्रणाली इब्र खालदून की इतिहास की उम्रान-केंद्रित समझ के साथ काफी हद तक मेल खाती है। क्रेमर के विश्लेषणों में, इब्र खालदून को एक सार्वभौमिक समाज वैज्ञानिक के रूप में प्रस्तुत किया गया है जो समाजों और राजनीतिक संगठनों के क्रियाशील कानूनों को समझाने का प्रयास कर रहे हैं। विशेष रूप से, असबिय्याह के सिद्धांत का मूल्यांकन राज्यों की स्थापना, उदय और पतन को समझाने वाले एक मौलिक समाजशास्त्रीय तत्व के रूप में, उन बिंदुओं में से एक है जिस पर क्रेमर विशेष रूप से जोर देते हैं। इसके अलावा, खानाबदोश और स्थिर जीवनशैली के बीच संबंध, समाजों पर भौगोलिक और जलवायु कारकों के प्रभाव, और सभ्यताओं की विकास प्रक्रियाओं पर विस्तार से चर्चा की गई है। फिर भी, यह शोध यह भी प्रकट करता है कि क्रेमर की व्याख्याओं में उन्नीसवीं सदी के यूरोपीय ओरिएंटलिज़्म और औपनिवेशिक मानसिकता के प्रभाव के निशान हैं। क्रेमर ने असबिय्या की अवधारणा को आधुनिक धर्मनिरपेक्ष राष्ट्रवाद से जोड़ने की प्रवृत्ति दिखाई, जिससे राजनीतिक जीवन में धर्म और शरीया व्यवस्था की भूमिका गौण हो जाती है। इसके अलावा, उन्होंने आधुनिक यूरोप की धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र-राज्य की समझ के समानांतर इब्र खालदून के राज्य के सिद्धांत की व्याख्या करने का प्रयास किया। हालाँकि, जब मुकद्दिमा की समग्र संरचना पर विचार किया जाता है, तो वचन, पैगंबरत्व, खलीफ़ा और शरिया जैसे मौलिक अवधारणाओं से स्वतंत्र रूप से इब्र खालदून के राजनीतिक सिद्धांत की व्याख्या करना पाठ्य और ऐतिहासिक संदर्भ के साथ पूरी तरह से मेल नहीं खाता है। यह शोध यह भी दर्शाता है कि यद्यपि

kremer ne İbri xaladun ke siddihantı koe sariwbiimik batiya, फिर भी उन्होंने अक्सर उनका मूल्यांकन "पूर्वी/इस्लामी संस्कृति" की सीमाओं के भीतर किया। यह दृष्टिकोण इब्र खालदून के सिद्धांतों की सार्वभौमिक व्याख्यात्मक शक्ति को सीमित करता है और उन्हें एक विशिष्ट सभ्यता के पर्यवेक्षक तक सीमित कर देता है। इस स्थिति को यूरोपीय केंद्रित ज्ञान उत्पादन की पूर्वी दुनिया को परिभाषित करने और वर्गीकृत करने की प्रवृत्ति के प्रतिबिंब के रूप में देखा जा सकता है।

निष्कर्षतः, उन्होंने जो सांस्कृतिक इतिहास का दृष्टिकोण विकसित किया, उसके माध्यम से क्रैमर ने एक महत्वपूर्ण पद्धतिगत दृष्टिकोण प्रस्तुत किया जिसने इस्लामी सभ्यता की जांच इसके सामाजिक, आर्थिक और संस्थागत आयामों के माध्यम से की, और पश्चिमी शैक्षणिक हलकों में इब्र खालदून के विचारों की मान्यता में महत्वपूर्ण योगदान दिया। फिर भी, उनकी कृतियों का मूल्यांकन उनकी पद्धतिगत और वैचारिक सीमाओं को नजरअंदाज किए बिना किया जाना चाहिए। असाबिब्याह की अवधारणा की पहचान राष्ट्रवाद के आधुनिक सिद्धांतों के साथ करना, धर्म-राज्य संबंधों की व्याख्या एक धर्मनिरपेक्ष ढांचे के भीतर करना, और पश्चिमी वैचारिक सांचों के माध्यम से इब्र खालदून की विचार प्रणाली का पुनर्निर्माण करना, इन सीमाओं के प्रमुख उदाहरण हैं। इसलिए, जहाँ एक ओर इब्र खालदून पर क्रैमर के अध्ययनों को अग्रणी कार्यों के रूप में स्वीकार किया जाना चाहिए, जिन्होंने पश्चिमी अकादमी को इस महान इस्लामी विचारक की खोज करने के लिए प्रेरित किया, वहीं दूसरी ओर, उन्हें उन्नीसवीं सदी के ओरिएंटलिस्ट ज्ञान उत्पादन की सीमाओं और यूरोकेंद्रिक व्याख्याओं को दर्शाने वाले ग्रंथों के रूप में आलोचनात्मक रूप से भी पढ़ा जाना चाहिए। परिणामस्वरूप, इब्र खालदून की क्रैमर की अवधारणा को न तो एक ऐसी ओरिएंटलिस्ट पद्धति के रूप में देखा जाना चाहिए जिसे पूरी तरह से खारिज कर दिया जाए, और न ही एक ऐसी विद्वतापूर्ण उपलब्धि के रूप में जिसे उसकी सभी सीमाओं को अनदेखा करके सराहा जाए।

इसके विपरीत, ये कृतियाँ पश्चिम में इब्र खालदून की स्वीकृति प्रक्रिया, उनके द्वारा किए गए वैचारिक परिवर्तनों, और इस्लामी बौद्धिक विरासत की ओर ओरिएंटलिस्ट विचारधारा द्वारा की गई व्याख्या को समझने के लिए एक महत्वपूर्ण स्रोत का गठन करती हैं। इन पहलुओं का एक साथ मूल्यांकन करने से पश्चिमी विचारधारा में इब्र खालदून की यात्रा के संबंध में एक अधिक संतुलित और आलोचनात्मक अकादमिक दृष्टिकोण विकसित करने में योगदान होगा।

कीवर्ड: इस्लामी इतिहास, इब्र खालदून, अल्फ्रेड वॉन क्रैमर, ओरिएंटलिज़्म, सांस्कृतिक इतिहास।

Yapılandırılmış Özet:

İbn Haldûn'un *Mukaddime* adlı eserinde ortaya koyduğu tarih, toplum, medeniyet ve siyaset teorileri, modernleşme sürecinden itibaren hem İslam dünyasında hem de Batı'da yoğun bir ilgiye mazhar olmuştur. Ancak onun Batı'da keşfedilmesi, tanınması ve felsefi-sosyolojik açıdan yorumlanması, yalnızca entelektüel meraktan kaynaklanan nesnel bir keşif eylemi olarak görülmemelidir. Bu süreç; 19. yüzyıl Avrupa oryantalizminin kurumsallaşmış bilgi üretim mekanizmaları, sömürgeci epistemolojileri ve egemen ideolojik yönelimleri içinde şekillenmiş tarihsel ve kültürel bir olgu olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda Avusturyalı oryantalist Alfred von Kremer, İbn Haldûn'un düşünce sistemini sistematik ve bütüncül bir yaklaşımla inceleyen ilk Avrupalı araştırmacılar arasında ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Özellikle 1879 yılında yayımlanan *Ibn Chaldûn und seine Culturgeschichte der Islamischen Reiche* başlıklı çalışmasıyla, İbn Haldûn'un umran, medeniyet ve devletlerin döngüsel gelişimi hakkındaki teorilerini Batı akademik çevrelerine tanıtmış; böylece onun modern sosyal bilimlerin ve tarih felsefesinin öncü figürlerinden biri olarak kabul edilmesinde büyük bir rol oynamıştır.

Bu araştırmanın temel amacı, Kremer'in İbn Haldûn tasavvurunu ve yorum çerçevesini tarihsel, metodolojik ve eleştirel boyutlarıyla incelemektir. Çalışma, Kremer'in İbn Haldûn'un felsefi ve sosyolojik mirasına yönelik değerlendirmelerinin mahiyetini, teorik temellerini ve entelektüel arka planını ortaya koymaktadır. Bununla eş zamanlı olarak, söz konusu yorumların Batı'daki İbn Haldûn çalışmalarına sunduğu katkıları; oryantalist paradigma, Avrupa merkezci ön kabuller ve sömürgeci düşünce kalıplarından kaynaklanan sınırlılıklarla birlikte eleştirel bir süzgeçten geçirmektedir. Bu çerçevede çalışma; Kremer'in İbn Haldûn'un temel kavramlarını hangi teorik ve ideolojik zeminlerde yeniden yorumladığını, orta çağ İslam düşüncesi ile modern pozitivist sosyal bilimlerin arasında bağ kurarken başvurduğu metodolojik tercihleri ve bu süreçte yaşanan kavramsal dönüşümleri analiz etmektedir. Mevcut Türkçe literatür dikkate alındığında, Kremer'in İbn Haldûn yorumlarını merkeze alan çalışmaların oldukça sınırlı kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın hem oryantalizm araştırmalarında hem de çağdaş İbn Haldûn çalışmalarında önemli bir boşluğu doldurması ve yeni akademik tartışmalara katkı sunması beklenmektedir.

Araştırmada; tarihsel analiz, metin incelemesi, hermenötik ve karşılaştırmalı değerlendirme tekniklerinden yararlanılarak nitel bir yöntem benimsenmiştir. İlk aşamada, Kremer'in entelektüel arka planını açığa çıkarmak amacıyla biyografisi, akademik formasyonu, diplomatik faaliyetleri ve ilmi çalışmaları tetkik edilmiştir. Böylece onun İslam tarihine ve Doğu toplumlarına yönelik yaklaşımının hangi epistemolojik ve kültürel koşullar altında şekillendiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın birincil kaynağını, Kremer'in yukarıda zikredilen Almanca eseri oluşturmaktadır. Bu metin çerçevesinde; onun İbn Haldûn'un umran teorisi, asabiyet kavramı, bedevilik-hadarilik ayrımı, din-devlet ilişkileri, devletlerin yükseliş ve çöküş süreçleri ile iktisadi görüşlerine dair değerlendirmeleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, *Mukaddime*'deki ilgili pasajlar ve çağdaş İbn Haldûn literatürüyle karşılaştırılmıştır. Çalışma boyunca Kremer'in görüşleri yalnızca aktarılmakla kalmamış, bu görüşlerin epistemolojik temelleri, ideolojik yönelimleri ve metodolojik sınırları derinlemesine incelenmiştir. Özellikle postkolonyal çalışmalar ve oryantalizm literatürünün ışığında, Kremer'in yorumlarının ne ölçüde Avrupa merkezci varsayımlar barındırdığı eleştirel bir biçimde değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, Alfred von Kremer'in İbn Haldûn'un ve *Mukaddime*'nin Batı dünyasında tanınmasında belirleyici rol oynayan öncü figürlerden biri olduğunu göstermektedir. Kremer; tarih yazımını hükümdarlar, savaşlar ve hanedan kronikleriyle sınırlandıran geleneksel yaklaşımın ötesine geçerek toplumsal yapılara, ekonomik ilişkilere, kurumsal dönüşümlere ve kültürel süreçlere odaklanan bir tarih anlayışı geliştirmiştir. Bu yönüyle onun metodolojisi, İbn Haldûn'un umran merkezli tarih tasavvuruyla önemli ölçüde örtüşmektedir. Kremer'in analizlerinde İbn Haldûn, toplumların ve siyasi organizasyonların işleyiş kanunlarını açıklamaya çalışan evrensel bir sosyal bilimci olarak takdim edilir. Özellikle devletlerin kuruluşu, yükselişi ve çöküşünü açıklayan temel sosyolojik unsur olarak asabiyet teorisinin değerlendirilmesi, Kremer'in bilhassa üzerinde durduğu noktalardan biridir. Bunun yanı sıra, göçebe ve yerleşik yaşam tarzları arasındaki ilişki, coğrafi ve iklimsel faktörlerin toplumlar üzerindeki etkisi ve medeniyetlerin gelişim süreçleri ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Buna karşın araştırma, Kremer'in yorumlarının 19. yüzyıl Avrupa oryantalizminin ve sömürgeci zihniyetin izlerini taşıdığını da ortaya koymaktadır. Kremer, asabiyet kavramını modern seküler milliyetçilikle bağdaştırma eğilimi göstermiş; dinin ve şariat düzeninin siyasi hayattaki rolünü ikincil plana itmiştir. Dahası, İbn Haldûn'un devlet teorisini modern Avrupa'nın seküler ulus-devlet anlayışına paralel bir biçimde açıklamaya çalışmıştır. Oysa *Mukaddime*'nin bütüncül yapısı dikkate alındığında, İbn Haldûn'un siyaset teorisini vahiy, nübüvvet, hilafet ve şariat gibi temel kavramlardan bağımsız olarak yorumlamak, metinsel ve tarihsel bağlamla tamamen uyuşmamaktadır. Araştırma ayrıca, Kremer'in İbn Haldûn'un teorilerini evrensel olarak nitelendirmesine rağmen, bunları sıklıkla "Doğu/İslam kültürü" sınırları içinde değerlendirdiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, İbn Haldûn'un teorilerinin evrensel açıklayıcı gücünü sınırlandırmakta ve onu belirli bir medeniyetin gözlemcisine indirgemektedir. Bu durum, Avrupa merkezci bilgi üretiminin Doğu'yu tanımlama ve kategorize etme eğiliminin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak Kremer, geliştirdiği kültürel tarih perspektifi vasıtasıyla İslam medeniyetini toplumsal, ekonomik ve kurumsal boyutlarıyla inceleyen önemli bir metodolojik yaklaşım ortaya koymuş ve İbn Haldûn'un fikirlerinin Batı akademik çevrelerinde tanınmasına kalıcı katkılarda bulunmuştur. Bununla birlikte, onun çalışmaları metodolojik ve ideolojik sınırlılıkları göz ardı edilmeden değerlendirilmelidir. Asabiyet kavramının modern milliyetçilik teorileriyle özdeşleştirilmesi, din-devlet ilişkilerinin seküler bir çerçevede yeniden yorumlanması ve İbn Haldûn'un düşünce sisteminin Batı'nın kavramsal kalıpları üzerinden yeniden inşa edilmesi bu sınırlılıkların başlıca örnekleridir. Dolayısıyla Kremer'in İbn Haldûn üzerine yaptığı çalışmalar, Batı akademisinin bu büyük İslam düşünürünü keşfetmesine öncülük eden eserler olarak kabul edilmekle birlikte, aynı zamanda 19. yüzyıl oryantalist bilgi üretiminin sınırlarını ve Avrupa merkezci yorumlarını yansıtan metinler olarak eleştirel bir gözle okunmalıdır. Netice itibarıyla Kremer'in İbn Haldûn tasavvuru, ne tamamen reddedilecek oryantalist bir yaklaşım ne de tüm sınırlılıkları görmezden gelinerek göklere çıkarılacak ilmi bir başarı olarak değerlendirilmelidir. Aksine bu çalışmalar; İbn Haldûn'un Batı'daki alımlanma sürecini, uğradığı kavramsal dönüşümleri ve oryantalist düşüncenin İslam entelektüel mirasını nasıl anlamlandırdığını kavramak açısından önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu hususların birlikte değerlendirilmesi, İbn Haldûn'un Batı düşüncesindeki yolculuğuna dair daha dengeli ve eleştirel bir akademik perspektif geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, İbn Haldûn, Alfred von Kremer, Oryantalizm, Kültür Tarihi.

www.turkishstudies.net/religion**Turkish Studies - Comparative Religious Studies**

eISSN: 2667-5544

The Perception of Ibn Khaldun in 19th-Century Orientalism: The Case of Alfred von Kremer

Introduction

Since the period it was penned, Ibn Khaldun's *Muqaddimah* has maintained its character as a unique intellectual heritage that remains a subject of continuous debate both within the Islamic intellectual tradition and the Western academic world. Possessing a ground-breaking quality in terms of the philosophy of history, social theory, and civilisational critique, the work exhibits a conceptual depth stretching far beyond the era of its emergence, owing to the analytical framework it constructed around original concepts such as *'umrān* (civilisation), *'aṣabiyyah* (social cohesion), *badāwah* (nomadic life), and *ḥaḍārah* (sedentary life). Nevertheless, the systematic recognition of the *Muqaddimah* and its author within Western academia did not occur until the nineteenth century. This process coincided with a historical backdrop where, on the one hand, the Islamic world faced intense pressure from European colonialism and, on the other, Orientalism matured as an institutional discipline, causing knowledge regarding the East to be rapidly produced and circulated in the West. Far from being coincidental, this synchronicity forms a structural framework that must invariably be considered to comprehend the way Ibn Khaldun was understood in the West.

Although the earliest scholars to take an interest in Ibn Khaldun's thought among nineteenth-century Orientalists included figures such as Joseph von Hammer-Purgstall (d. 1856), Antoine Isaac Silvestre de Sacy (d. 1838), Ernest Renan (d. 1892), and Carl Johan Tornberg (d. 1877), the Austrian Orientalist Alfred von Kremer (d. 1889) was one of the first European historians to make Ibn Khaldun the subject of a comprehensive scholarly study. With his monograph entitled *Ibn Chaldûn und seine Culturgeschichte der islamischen Reiche* (1879), Kremer produced one of the first comprehensive works evaluating Ibn Khaldun's theories of society, state, and civilisation from the perspective of modern social sciences. When viewed from a historical standpoint, it becomes apparent that this work is not merely an Orientalist study but also constitutes one of the most significant interpretations determining Ibn Khaldun's place within the Western intellectual tradition.

In his studies, Kremer transcended the narrow framework of classical political historiography, which was shaped around the axes of rulers, wars, and dynastic successions- and developed a methodology of "cultural history" that read Islamic civilisation through the lenses of social structures, economic relations, institutional transformations, and cultural continuities. This methodological preference is the fundamental characteristic distinguishing him from other Orientalists of the period, and it stands in close alignment with Ibn Khaldun's *'umrān*-centred understanding of history. Indeed, Kremer's structural and socio-economic conception of history rendered him one of the rare nineteenth-century European academics to appreciate Ibn Khaldun's cyclical philosophy of history and method of social analysis. Nonetheless, when evaluating any historical figure and their interpretations, it is impossible to ignore the paradigm within which they

were shaped. The critical perspective that deepened in Orientalism studies following Edward William Said (d. 2003) has clearly demonstrated that the production of knowledge is not a neutral or apolitical process, but is instead intertwined with power relations, colonial practices, and Eurocentric epistemologies. Evaluating Kremer's interpretations of Ibn Khaldun from this perspective allows us to observe the coexistence in his work of both original, commendable methodological contributions and structural problems reflecting the limitations of the nineteenth-century Orientalist paradigm. On numerous issues, most notably the identification of the concept of '*aşabiyyah*' with the modern idea of nationalism and the interpretation of Ibn Khaldun's political theory within the secular nation-state paradigm, Kremer's approach conveys the impression of departing from the original text of the *Muqaddimah* and comprehending Islamic thought through Western categories.

When examined with this dialectic in mind, it is observed that Kremer has not been sufficiently addressed within the Turkish literature in the context of the history of Orientalism and Ibn Khaldun studies, and original academic works examining his interpretations of Ibn Khaldun in detail have remained extremely limited. Because this situation complicates the comprehension of the reception of Ibn Khaldun in the West within a historical context and creates a significant lacuna in debates aimed at understanding how nineteenth-century Orientalist thought interpreted the Islamic scholarly tradition, this research has been prepared to bridge the gap in question.

In this study, Alfred von Kremer's intellectual biography, academic formation, and works are addressed first; subsequently, his approach to Ibn Khaldun, the methodology he utilised, and the interpretations he produced are analysed in detail. Kremer's evaluations are treated comparatively with the original text of the *Muqaddimah*, modern Ibn Khaldun research, and the literature of contemporary critiques of Orientalism. Through this holistic examination, the study seeks to determine the place of Kremer's perception of Ibn Khaldun within the nineteenth-century European Orientalist paradigm, particularly from the perspective of Islamic history. At the same time, it offers a critical assessment of the ways in which Western academia discovered and interpreted Ibn Khaldun by evaluating both the original contributions and the inherent limitations of Kremer's scholarship.

1. The Life of Alfred von Kremer

Born into a Catholic family, Alfred von Kremer was born on 13 May 1828 in the Penzing district near Vienna, where he spent his youth. He studied philosophy and law at the University of Vienna, while concurrently pursuing education in Eastern languages, primarily Arabic, at the Vienna Academy of Sciences. Following his graduation, under the patronage of the famous Austrian Orientalist Joseph von Hammer-Purgstall and with a scholarship from the Academy, he travelled to Syria and Egypt via Istanbul between 1849 and 1851. Residing in Aleppo for three months and in Damascus for approximately a year as part of this journey, Kremer became one of the first Europeans to visit and describe the Umayyad Mosque. During this period, in which he continued his studies on classical Arabic alongside colloquial Arabic, he also undertook a perilous journey to Palmyra under the guidance of a Bedouin guide (Kremer, 1850, pp. 84-99). The manuscripts he collected on behalf of the Vienna Academy of Sciences, which are preserved today in the British Museum, demonstrate the scholarly productivity of these years spent travelling. Upon his return to Vienna in 1851, Kremer began teaching Arabic as a professor at the Polytechnic Institute in the engineering school and stepped into his diplomatic career in 1852 with his appointment as the first dragoman to the Austrian Consulate General in Alexandria. He was appointed Consul to Cairo in 1859, and Consul General to Beirut in 1870. His election as Austria's representative to the Egyptian Public Debt Commission (*Düyükün-ı Umûmiyye*) in 1876 constituted a critical stage in his career. His personal management of Egypt's debt crisis provided invaluable field experience for his sociological historical method, through which he analysed Abbasid history from economic perspectives. Appointed to the post of Austrian Minister of Commerce in June 1880, Kremer resigned from his duty in early 1881 due to disagreements over the question of nationalities, retired, and devoted himself entirely to scholarly

studies. However, it must be noted that Kremer never interrupted his academic activities; indeed, the fact that he collected manuscripts and conducted research on them in the places where he resided as a diplomat, penned works on geography, topography, and travel notes, and received Arabic language training from Islamic scholars supports this view. Awarded an honorary doctorate by Leiden University, elected a full member of the Vienna Academy of Sciences in 1876, and conferred with the title of “Freiherr” in 1882, Kremer is accepted among the pioneers of modern Orientalism. Possessing a command over numerous languages such as Turkish, Arabic, Persian, Hebrew, English, French, and Ancient and Modern Greek, the Orientalist and statesman, who placed the cultural history of Islam at the centre of his studies, died on 27 December 1889 in the Döbling district of Vienna. Kremer’s death was received with profound sorrow in the Orientalist circles of the period (for extensive information on the life of Alfred von Kremer, see Wurzbach, 1865, p. 196; Müller, 1889, 25; Ilwof, 1906, pp. 374-376; Pfannmüller, 1923, pp. 38, 266; Babinger, 1932, p. 600; Bär, 1994, pp. 102-107; Deusch, 2017, p. 402).

2. The Works of Alfred von Kremer

It is undeniable that Kremer occupies a special position within nineteenth-century Orientalist literature. Orientalists have ascribed a distinct importance to his studies. While Goldziher states that a new era in Islamic studies began with Kremer’s works (Fück, 1955, p. 226), Batunskij views the Austrian Orientalist as one of the founders of modern Islamic studies. In this context, it should be emphasised that Kremer, as one of the first Orientalists who attempted to explain the reasons behind the development of Muslim societies, was a prolific researcher and author. Engaging in diverse writing activities such as books, articles, editions, translations, conference papers, and travel notes, the focal point of the researcher’s studies consists of cultural history. In addition to this, he possesses important works in fields such as Arabic language and rhetoric, political history, literature, geography, topography, and genealogy (*ansāb*). A complete list of Kremer’s works is included within the *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* edited by Fuat Sezgin (Sezgin, 1992, XV, pp. 310-316). Considering the scope and limitations of this article, it is not possible to touch upon the entirety of the author’s studies here. For this reason, it will suffice to provide information regarding those studies that hold the status of cornerstones among his works and are deemed significant within the scope of cultural history research. In this regard, Kremer’s study titled *Ueber Meine Sammlung Orientalischer Handschriften* (Kremer, 1885a) is thought to bear importance. Commissioned by the Academy to collect rare manuscripts, Kremer searched libraries and book markets during his time in the Orient and transported numerous manuscripts to Europe. Classifying 212 manuscripts according to their subjects in the work, the author provides information about the structural characteristics of the relevant manuscripts, while occasionally discussing their content. Within the framework of these manuscripts, Kremer’s most important discovery and first major scholarly breakthrough occurred in Damascus in 1851. Here, the author discovered a manuscript of *al-Maghāzī* by al-Wāqidī (d. 207/823), an early Islamic historian whose work is a crucial source for the biography of the Prophet. He published a portion nearly one-third of this manuscript for the first time under the title *History of Muhammad’s Campaigns* (Kremer, 1856). In the preface he wrote for the relevant work, Kremer criticised European scholars for failing to examine the life of the Prophet Muhammad and Islamic history in accordance with sound, open-minded principles of criticism. Furthermore, utilizing the difficulty of accessing original sources as an excuse, he censured their reliance solely on modern Orientalist materials, their disregard for ancient Arabic sources, and their execution of historiography within this framework (Kremer, 1856, pp. 1-2).

Kremer’s work entitled *Geschichte der herrschenden Ideen des Islams: Der Gottesbegriff, die Prophetie und Staatsidee* (Kremer, 1868), published in Leipzig in 1868, is one of his most intriguing studies. The investigation of contemporary developments of Islamic nations had been

slighted by Orientalists, and this task was left to economists, journalists, diplomats, soldiers, and amateurs. However, Kremer became the first expert to treat Islamic history in a systematic and holistic manner within the context of the conception of culture that emerged in the nineteenth century. Kremer constructed his work around these doctrines by considering the influences of the ideas that dominated every period. This situation opened the path for Kremer to discover the “key to understanding the social and religious system of Islam.” In his work, Kremer views the intellectual maturity of a community as parallel to its way of conceiving God; he is of the opinion that communities that conceptualise God in a concrete manner -including Christians and Jews in this category- are primitive communities, and that Islam’s conception of God is superior to other religions. Praising the rationalism of the Mu‘tazilite school, the author argued in this study that the sources of Sufism were Christian monasticism and Indian Buddhism. In addition, regarding prophecy, he states that the Prophet Muhammad (may God bless him and grant him peace) warned Muslims not to go to extremes in praising him so that they would not fall into the mistake previously committed by Christians (al-Bukhārī, n.d., “Anbiyā”, 48), yet despite all these warnings, Muslims also fell into this mistake over time just like the adherents of other religions. According to Kremer, the key to understanding Islamic history is the “Idea of the State.” For Kremer, religion and state were inseparable in Islam. Theology was not merely a matter of faith, but concurrently a matter of constitutional law. He attributes the rise and declines of the Islamic state to the strength or weakening of this “Idea of the State” (Kremer, 1868, p. XVII, 38, 52-121, 135, 233-238, 241-242; see also Taşcı, 2012, pp. 196-197; Yaman, 2016, pp. 20-21).

The most significant characteristic separating Kremer from his contemporaries also manifested itself in his effort to understand and position states on an Islamic foundation. Within this framework, Kremer published *Culturgeschichtliche Streifzüge auf dem Gebiete des Islams* (Kremer, 1873) in Leipzig in 1873. The work was translated into English by Salahuddin Khuda Bukhsh (1877-1931) in 1905 under the title *Contributions to the History of Islamic Civilisation* (Khuda Bukhsh, 1905). Following this study, he published his two-volume masterpiece *Culturgeschichte des Orients unter den Chalifen* (Kremer, 1875-1877) in Vienna in the years 1875-1877, in which he examined cultural developments in the Islamic world in detail, a work that is accepted as a fundamental source even today. This work of Kremer was likewise translated by Khuda Bukhsh in 1920 under the title *The Orient under the Caliphs* (Khuda Bukhsh, 1977), thereby being brought into English literature, and the term “Islamic Civilisation” took its place in the relevant literature. Kremer defined this culture through a neutral geographical concept like “Oriental/Eastern” rather than ethnic or religious terms. In this voluminous work, consisting of ten chapters and 516 pages in total, Kremer elaborates on many subjects such as the birth of the caliphate, the expansion of Islamic dominion, urban life, the traditional establishment of states, Damascus and the Umayyads, the Abbasids, the wars that occurred in Islamic history, the structure of states, and Islam’s conception of the state (Kremer, 1875-1877).

Presented by Kremer in Vienna on 24 November 1875 and printed in 1876, the lecture text entitled *Culturgeschichtliche Beziehungen zwischen Europa und dem Oriente* (Kremer, 1876) is an academic study that thoroughly examines the cultural and historical interactions between Europe and the Eastern world. The fundamental argument of the work is that modern European civilisation is not the product of the independent creative power of a single nation; on the contrary, this high culture rests upon a historical process of exchange shaped because of commercial, intellectual, and even military contacts established with the East. The author examines this cultural exchange through an inverse chronological methodology that proceeds from the present to the past; he treats the subject in two main historical layers, namely the “Turkish Period” covering modern interactions and the “Saracen Period” representing the medieval zenith. Emphasising that the cycle of matter and ideas on a global scale is an uninterrupted process, the study demonstrates that the foundational pillars of modern European civilisation were largely constructed upon this East-West synthesis. The work

concludes with a macro-economic recommendation stating that Austria, by virtue of its geographical position, is situated on the threshold of the East, and as a requirement of this historical heritage, it ought to assume the role of a commercial and cultural intermediary between the East and the West.

Another study that we find valuable in terms of cultural historiography is his work entitled *Ueber die Grossen Seuchen des Orients Nach Arabischen Quellen* (Kremer, 1880). While the study in question is the first source penned in the modern period regarding the history of epidemics in the Islamic geography, it did not attract interest among historians at the time it was written. Relying on Arabic sources, Kremer examined in his work the specific years in which epidemics were experienced in Islamic history. Moreover, he appended to his study the section on epidemics in Islamic history located at the end of al-Suyūṭī's (d. 911/1505) work *Mā rawāhu al-wā'ūn fī akhbārī al-tā'ūn* (Kremer, 1880, pp. 78-90). Since al-Suyūṭī compiled the information located in this section from the works of scholars such as Ibn Abī Ḥajalah (d. 776/1375) and Ibn Ḥajar al-'Asqalānī (d. 852/1449) (al-Suyūṭī, 1997, pp. 181-192), Kremer became one of the first researchers to utilise these Arabic treatises.

Published in 1885, Kremer wrote *Die Nationalitätsidee und der Staat. Eine kulturgeschichtliche Studie über den Einfluß der nationalen Ideen, besonders auf Staaten mit gemischter Bevölkerung* (Kremer, 1885b) by drawing on the experiences he obtained during his tenure at the Austrian Ministry of Commerce. In the book, by criticising the slavific tendency dominating Austrian domestic politics and the influence of the church, he argued that in states composed of mixed nationalities, the state must be strengthened as a protective measure.

Penned by Kremer and published by the Imperial Academy of Sciences in Vienna in the years 1889-1890, the work named *Studien zur vergleichenden Kulturgeschichte, vorzüglich nach arabischen Quellen* (Kremer, 1889-1890) is comprehensive research of cultural history that approaches religion and mythology with an anthropological perspective. Placing Arabic sources at the centre, this study establishes comparative bridges between ancient Greek, Roman, Egyptian, Persian, and pre- and post-Islamic Arabic cultures, thereby examining the beliefs, rituals, and superstitions of different societies along an axis of historical evolution. The systematic structure of the work consists of four fundamental sections: bread and salt, blood and soul, gods and spirits in Arabic folk beliefs, and finally, various superstitions.

When Kremer's works are evaluated as a whole, it is observed that he attempted to understand Muslim societies within the framework of multi-dimensional elements such as culture, economy, urbanisation, social structure, epidemics, beliefs, and state organisation, alongside political events or religious texts. This approach exhibits similarities to a certain extent with Ibn Khaldun's *Muqaddimah*, which examines social events within cause-and-effect relationships and explains the rise and fall of civilisations through historical, geographical, and social dynamics. Both authors attached importance to factors such as culture, environment, and political organisation in understanding societies. Nevertheless, Kremer developed his evaluations within the framework of cultural history, positivism, and an evolutionary understanding of history shaped under the influence of nineteenth-century European thought, separating himself from Ibn Khaldun in this aspect. When viewed from the perspective of modern Orientalism literature, Kremer stands out as one of the pioneering figures who transcended the limitations of the classical philological approach and turned toward examining Islamic civilisation in its social and cultural dimensions. Indeed, his works provided significant contributions to Islamic research based on sociological and cultural history that would develop in the subsequent period. Concurrently, they ranked among the examples reflecting the opportunities and limitations of modern Orientalist discourse together. For this reason, Kremer can be evaluated as a striking transitional link between Ibn Khaldun's conception of history and society and modern Western research.

3. Kremer's Approach to Ibn Khaldun

As an original figure in social science theory, Ibn Khaldun has been the subject of intense interest from Western academics. Often regarded as the first Western historian to be directly influenced by him, Alfred von Kremer distinguished himself within nineteenth-century Orientalism as an important representative of the cultural history approach. This approach transcended the narrow framework of traditional political historiography -which relied on rulers, wars, and dynastic chronicles- and turned toward the internal dynamics, institutional structures, and socio-economic realities of societies. Treating Islamic historiography through a modern perspective of social history, Kremer argued that the true history of a nation ought to be sought in the experience of civilisation, urbanisation, and settled life rather than military conquests. Attempting to read history through the functioning of institutions, urban life, the financial structure of the state, social classes, and the historical development of law, this methodology contains distinct structuralist and materialist elements. Indeed, as we also included in the presentation of his works, Kremer transformed the concept of the "Idea of the State" -which places the inseparable relationship between religion and state at the centre- into one of the fundamental axes of his analyses, particularly in his masterpiece *Culturgeschichte des Orients unter den Chalifen* (Kremer, 1875-1877). Within this framework, he interpreted Islam not merely as a system of faith, but as a comprehensive socio-political order that produces its own unique political, legal, and social institutions.

Through his structural and socio-economic approach, Kremer brought Ibn Khaldun's philosophy of history and theory of society to the attention of Western scholarship and interpreted them through the critical methodology of modern German historiography. Kremer published a substantial monograph focusing on Ibn Khaldun's world of thought, entitled *Ibn Chaldûn und seine Culturgeschichte der islamischen Reiche* (Kremer, 1879). Ranking among the first comprehensive monographs written in German on Ibn Khaldun, this study holds particular significance in terms of his recognition in German-speaking academic circles and the dissemination of his ideas in the Western intellectual world. Indeed, Kremer evaluated Ibn Khaldun as a thinker who addressed matters of society, civilisation, and the state on a theoretical plane. In this respect, he interpreted him as one of the precursors of modern social sciences. The research was translated into Turkish by Turna in 2022 under the title *İbn Haldûn ve İslâm Topluluklarının Kültür Tarihi* (Turna, 2022, pp. 59-108). Considering the Ibn Khaldun research conducted in Turkey, it is observed that Kremer's evaluations have not been sufficiently touched upon. Therefore, bringing the relevant translation into Turkish literature also offers a significant contribution to the field, as it enables the tracking of early forms of perception and interpretive traditions of Ibn Khaldun in the West.

Although Ibn Khaldun was recognized to a limited extent in the seventeenth- and eighteenth-century European intellectual world, the comprehensive discovery and scholarly examination of his Works -and particularly his original views in the fields of sociology, the philosophy of history, and economics- principally occurred in the nineteenth century (Turna, 2022, pp. 13-17). In this process, leading Orientalists such as Joseph von Hammer-Purgstall, Reinhart Dozy (d. 1883), Ernest Renan, Antoine Isaac Silvestre de Sacy, and Carl Johan Tornberg assumed roles in the recognition and establishment of the thinker's system of thought in European academic circles. In this context, it is necessary to evaluate Kremer's work as one of the powerful representations of the scholarly interest and intellectual orientation in question. When the contribution offered by the work to the literature is considered, it is observed that the *Muqaddimah* and the key concepts substantiated in this work, such as *'umrân*, *'aşabiyyah*, *badāwah*, and *ḥaḍārah*, are placed at the centre of the investigation. Beside this, Kremer also attempted to demonstrate that the theoretical approach Ibn Khaldun developed regarding the establishment of societies, the transformation of political authority, and the dynamics of the rise and fall of civilisations offers a universal explanatory model. Kremer's bringing of this scholarly aspect to the fore directly influenced the process of the perception of the *Muqaddimah* in the Western world and, in a way, functioned as an intercultural bridge. In this respect,

the work bears the quality of being one of the early studies contributing to the reading of Ibn Khaldun as one of the precursors of modern social theory. Some researchers state that he situated Ibn Khaldun's contributions in an era earlier than thinkers like Montesquieu (d. 1755) and Auguste Comte (d. 1857), thereby positioning Ibn Khaldun as one of the pioneers of modern social theory. Similarly, it is also asserted that when Ibn Khaldun's conception of the state is compared with Max Weber's (d. 1920) definition of the modern state, it offers a more deep-rooted and comprehensive model (Shahidipak, 2020, pp. 153-159).

Addressing Ibn Khaldun's views on the cultural history of Islamic societies in different dimensions, Kremer primarily offers detailed information about the thinker's life and the works he authored; subsequently, he examines the matters treated regarding social life in the *Muqaddimah*, presenting his own evaluations concerning them. Methodologically, Kremer's evaluations embody elements of both appreciation and criticism simultaneously. Kremer finds it remarkable that Ibn Khaldun positioned *'umrān* -which he defined as the "science of human society"- as a fundamental criterion and an infallible touchstone to separate truth from falsehood in historical narratives (Kremer, 1879, pp. 585-586). According to him, Ibn Khaldun's effort to evaluate historical events within the framework of general laws regarding the functioning of social life bears the character of an important methodological innovation transcending classical historiography.

Kremer asserts that Ibn Khaldun, falling under the influence of scholastic-dialectical thought, occasionally put forward *a priori* judgments and turned toward comprehending absolute truth through predetermined theoretical schemas. For this reason, it is observed that he occasionally criticised Ibn Khaldun for displaying a "childish self-confidence" (Kremer, 1879, pp. 585-586). However, it should be noted that Ibn Khaldun attempted to substantiate the said claim of "certainty" by moving from long historical observations and comparative analyses. When the critical and eclectic character of post-classical (*muta'akhhirūn*) Islamic thought is not taken into consideration, it becomes understood that Kremer failed to fully grasp Ibn Khaldun's original methodology. Indeed, Kremer characterises the emergence of an independent, critical, and courageous thinker like Ibn Khaldun in the medieval Islamic world -during a period when he thought the Arabic mindset generally showed signs of stagnation and decline- as a "rather remarkable phenomenon" (Kremer, 1879, p. 581). This evaluation, on the one hand, concedes Ibn Khaldun's intellectual originality that transcended his age, while on the other, it carries the traces of the tendency of nineteenth-century Orientalism to depict Islamic civilisation as generally stagnant and devoid of productivity. Consequently, while exalting Ibn Khaldun, Kremer's approach concurrently positions him as an "exceptional" figure, thereby producing an implicit hierarchy regarding the entirety of the Islamic intellectual tradition. Kremer and other Western historians of the period did not sufficiently consider his unique historical, epistemological, and cultural context when evaluating Ibn Khaldun, and they shaped his ideas according to their own preconceptions. Within this framework, Kremer also entered an effort to universalise Ibn Khaldun's thoughts by interpreting them within the framework of the Western understanding of history and culture, yet in this process, he interpreted the texts within his own conceptual framework within his own paradigm. This situation is also closely related to the processes of knowledge production in the colonial era. In this context, Western Orientalists restructured Ibn Khaldun in line with their own colonial and cultural hegemonic goals. Particularly, the translation and interpretation activities serving the policies of French colonialism in North Africa subjected Ibn Khaldun's original intellectual legacy to a distinct transformation (Hannoum, 2003, pp. 61-81). Similarly, in Palestine, the Western colonialist mindset was shaped through discourses and portrayed Zionist activities as a 'civilising mission', drawing parallels with the colonialist ventures of Western powers in Africa (Dinçel, 2025, pp. 323). Kremer's approach can also be interpreted as a reflection of these political and cultural power relations.

In Kremer's analysis, Ibn Khaldun's social theory is substantiated through the contrast and dialectical relationship between *badawī* (nomadic) and *ḥaḍarī* (sedentary) lifestyles. Within this framework, Kremer addresses the Khaldunian conception of geography, which places the effect of climate conditions and dietary habits on the physical and spiritual development of human beings at the centre; beside this, he discusses views regarding rural life, nomadic social structure, and their relationship with civilised life. Examining in detail Ibn Khaldun's views on the effects of climate, geographical conditions, and especially dietary habits on human character, Kremer states that the scarcity, deprivation, and harsh living conditions brought along by *badawī* life direct people toward a more courageous, resilient, healthy, and morally purer structure (Kremer, 1879, p. 592). In contrast to this, a settled and city-centred lifestyle produces luxury, prosperity, and complacency, leading individuals to lose their warrior qualities, causing social solidarity to weaken, and ultimately resulting in moral dissolution (Kremer, 1879, p. 593). Kremer interprets the process of transition from nomadic life to settled life, and the moral and physical changes brought along by this transformation, as the fundamental starting point of Ibn Khaldun's philosophy of history (Kremer, 1879, p. 594). Thus, in Ibn Khaldun's thought, history is conceived as an organic movement resting upon cycles of rise and fall.

Kremer explicitly states that he evaluates the *Muqaddimah* directly as a text of "cultural history" (Kremer, 1879, p. 583). According to him, the social structure that Ibn Khaldun shaped around the concept of "culture" fundamentally takes as its basis the lifestyle developed by Arab Bedouins within desert conditions. The author concedes that Ibn Khaldun's observations regarding different regions and the communities living in these regions carry a large degree of accuracy concerning the effects of geographical factors and climate conditions on social character and human temperament. Nonetheless, Kremer is of the opinion that the theoretical framework in question is the product of a world limited in terms of cultural development; for this reason, he does not carry Ibn Khaldun's analyses beyond a specific geographical area. Indeed, according to him, the Turks also constitute an extension of this structure with their unique behavioral patterns. Because of this, Kremer terms the emerging general picture holistically as "Eastern culture" (Kremer, 1879, pp. 591-592). In this direction, the author interprets the effects of nomadic and settled lifestyles on the individual and society as Ibn Khaldun's limited observations regarding only Eastern societies and a specific civilisational basin (Kremer, 1879, pp. 593-594).

In the context under discussion, the conceptual framework put forward by Ibn Khaldun is reduced to the level of a regionally and culturally narrowed explanatory model. This approach can be evaluated as one of the most distinct indicators of the external and detached stance adopted by Kremer in the face of Ibn Khaldun and his system of thought. Indeed, Kremer does not direct a straight objection against the theoretical framework -which is still being discussed today- that Ibn Khaldun reached through the inductive method centred on geography and climate; in return, he exhibits a tendency to reduce the structural effects of the categories of *badāwah* and *ḥaḍārah* on political, social, and moral life to a local and historical context. Yet, it is observed that Ibn Khaldun utilised the concepts in question not merely to describe specific society types, but to put forward a general social theory explaining the processes of the establishment, transformation, and dissolution of civilisations. Kremer's failure to sufficiently consider this dimension demonstrates that he placed Ibn Khaldun more in the position of an "observer of Eastern societies." In essence, this attitude bears the character of a typical reflection of the Eurocentric Orientalist paradigm that reads Ibn Khaldun and the Islamic civilisation he represents from the outside. Rather than evaluating the conceptual production of Islamic thought as an independent epistemological ground offering universal theoretical contributions, this paradigm often carries a tendency to reduce it to an "exotic" field of experience that can be explained within specific geographical and cultural boundaries.

One of the most critical concepts located at the centre of Kremer's reading of Ibn Khaldun, '*aṣabiyyah*', is rendered by the author through the German term *Gemeinsinn*, meaning common

consciousness, belonging, and the feeling of acting together, and it is largely identified with the concept of *Nationalitätsidee*, meaning the idea of nationality/nation in the modern sense (Kremer, 1879, pp. 594-595). According to Kremer, the bond of *‘aşabiyyah* emerges in its purest and strongest form in nomadic tribes based on blood ties, where the need for survival and mutual defense in harsh desert conditions is decisive (Kremer, 1879, p. 595). Within the framework of this approach, *‘aşabiyyah* is evaluated as the fundamental dynamic rendering the establishment of political power possible. However, Kremer’s interpretation of *‘aşabiyyah* in this manner partially simplifies the multi-layered structure of social and political power dynamics within the concept. Sidani treats the relationship between leadership and *‘aşabiyyah* in detail, drawing attention to the sociological depth of this theory in explaining power relations (Sidani, 2008, pp. 73-86). Duran mentions that Ibn Khaldun’s theories of social solidarity possess an originality capable of competing with modern social theories (Duran, 2021, pp. 129-143). Suleymanov’s evaluations also demonstrate that the theory of *‘aşabiyyah* has become functional once again in explaining searches for identity in the post-Soviet Eurasian geography (Suleymanov, 2017, pp. 151-160). In return, Kremer’s approach, which was shaped in line with the intellectual needs of nineteenth-century Europe, does not sufficiently consider the extensive interpretive opportunities of this concept in later periods.

One of the most remarkable and controversial determinations of Kremer regarding the matter manifests itself in his interpretation of the relationship between religion and *‘aşabiyyah*. According to him, despite being a devout Muslim, Ibn Khaldun evaluates religion as a secondary element lagging *‘aşabiyyah* in the establishment of states (Kremer, 1879, p. 598). While conceding that religion is an element that strengthens social unity and accelerates political mobility, Kremer interprets the reality that great states could be established owing to strong tribal solidarity -even if no prophecy or religious motivation were present- as proof that Ibn Khaldun possessed an extremely secular and objective sociological point of view (Kremer, 1879, p. 598). In this direction, Kremer asserts that Ibn Khaldun’s conception of nation and state carries specific parallels with the modern thought of the nation-state, arguing that while he did not entirely reject the importance of religion in social life, he maintained the conviction that he placed religion in a secondary position behind the consciousness of national belonging (Kremer, 1879, p. 598).

It is understood that this approach, which at first glance appears like an extension of traditional Orientalist interpretations, has remarkably found widespread acceptance within the Ibn Khaldun literature in Turkey as well. However, it can be said that the interpretation in question rests upon an incomplete and problematic way of reading that does not sufficiently consider the integrity of Ibn Khaldun’s system of thought. Truly, Ibn Khaldun does not deny the existence of political structures that do not rest upon a metaphysical or religious foundation on a historical plane, and he even accepts that such states can gain continuity to a certain extent. Nonetheless, the ideal political order in his mind points to a governance model based on Shar‘ī principles, namely the structure of the caliphate. Indeed, in a significant portion of the *Muqaddimah*, he treats in detail the necessity carried by the institution of the caliphate -which was formed following the demise of the Prophet- in terms of the Islamic society, substantiating the legitimacy of political authority through religious references (Ibn Khaldun, 2018, p. 185, 477). His emphasis that revelation and the Sunnah form a ground of higher unity transcending *‘aşabiyyah* demonstrates that his political theory cannot be reduced solely to a secular explanation of society. Therefore, attempting to extract a secular or nation-based theory of the state from his thought in the modern sense engenders serious methodological problems and anachronistic results from a conceptual and historical standpoint. Because Ibn Khaldun’s way of treating the concepts of *‘aşabiyyah*, *mulk* (royal authority), and *khilāfah* (caliphate) gains meaning within the classical reference framework of Islamic political thought rather than modern theories of nationalism.

Kremer also thoroughly examines the cyclical philosophy of history that likens the processes of the rise and fall of states in Ibn Khaldun to the growth, maturation, aging, and death phases of

human life (Kremer, 1879, p. 604). In Ibn Khaldun's system, the natural lifespan of a state or dynasty is depicted as approximately three generations, that is, an average of one hundred and twenty years (Kremer, 1879, pp. 604-605; Ibn Khaldun, 2018, pp. 392-393). According to Kremer's transmission, this historical process occurs in the form of an organic cycle consisting of five fundamental stages that follow one another and are separated by precise lines in terms of their structural qualities.

The first step of this cycle is constituted by the period of establishment and conquest, where strong bonds of *'aşabiyyah* and rural simplicity are decisive (Kremer, 1879, p. 607). In the second stage entered following the establishment of political sovereignty, the ruler liquidates the tendency of common governance brought by *'aşabiyyah*, turning toward completely centralising political authority and gathering absolute power solely in his own hands (Kremer, 1879, p. 607). The third stage, reached with the centralisation of power, is the phase of prosperity and rise, where architectural activities, cultural production, and luxury consumption reach their peak (Kremer, 1879, p. 607). Following this brilliant period, there inevitably comes the fourth stage, namely the period of stagnation, where creative moves leave their place to imitation and focus is placed on maintaining the existing socio-political situation exactly as it is. The fifth step, which is the final stage, signifies the process of dissolution and collapse, where waste, incompetence, and institutional corruption rot the social structure from within (Kremer, 1879, p. 608; Ibn Khaldun, 2018, pp. 399-401).

Kremer shows the state's recourse to heavy taxation, its monopolisation of economic life, and its narrowing of the circulation of commercial capital -in order to finance the expanding palace bureaucracy and luxury expenditures particularly in this final stage of dissolution- among the most fundamental economic symptoms of the mechanism of collapse (Kremer, 1879, p. 611). Ibn Khaldun's views on the economy have also been re-evaluated in recent research. For instance, Souaiaia states that the importance Ibn Khaldun attached to the concept of *ma 'ishah* (livelihood) and his thoughts on economic life offer a comprehensive theory possessing social and moral dimensions (Souaiaia, 2023, pp. 100-129). Because Kremer focused more on historical and cultural dimensions, he was unable to render the moral and epistemological depth of Ibn Khaldun's economic theories sufficiently visible. Despite this, the reality that Ibn Khaldun's determinations indicating that the burden of tax would weaken production and commerce were forward-looking to an extent that can be compared with modern economic theories is also conceded by Kremer.

Conclusion

In this study, the life, works, and perception of Ibn Khaldun presented by Alfred von Kremer -one of the pioneering figures of nineteenth-century European Orientalism and modern Western scholarship- have been examined, and the ways in which Western academia interpreted the Islamic intellectual heritage have been evaluated from a critical perspective. The research findings reveal that Kremer was one of the pioneering names introducing Ibn Khaldun to the Western world of thought, and particularly through his approach centred on cultural history, he offered significant contributions transcending the limits of classical political historiography. Along with this, it is observed that Kremer's interpretations could not completely rid themselves of the influence of the dominant Orientalist epistemology of the period, re-signifying Ibn Khaldun's system of thought within Eurocentric conceptual frameworks.

It is understood that distinct similarities exist between Kremer's approach and Ibn Khaldun's theory of *'umrān*. Both thinkers turned toward explaining historical processes not merely through political events, but through social structures, economic relations, and institutional transformations. In this respect, Kremer's understanding of cultural history exhibits a methodological proximity with Ibn Khaldun's analyses regarding social change and state formation. However, despite this similarity, important differences also lie between the two approaches. Kremer attempted to explain the concepts developed by Ibn Khaldun through the references of modern European thought. He particularly interpreted the concept of *'aşabiyyah* within the modern nation-state paradigm by associating it with

the idea of common consciousness and nationalism. Yet, distinct from modern nationalism, Ibn Khaldun's understanding of *'aṣabiyyah* is shaped on the basis of tribal solidarity, lineage ties, and relations of social devotion. The fundamental reason for this difference is that, influenced by his own historical and political context, Kremer projected the Eurocentric understanding of social theory onto the texts of Ibn Khaldun.

The research results furthermore demonstrate that while positioning Ibn Khaldun as an exceptional and original personality within the Islamic intellectual tradition, Kremer concurrently reproduced the Orientalist discourse that explains Islamic civilisation through concepts of stagnation and decline in general. While on the one hand admitting Ibn Khaldun's original contributions regarding theories of history, society, and the state, Kremer on the other evaluates these contributions not as a natural product of the Islamic intellectual tradition, but as an extraordinary figure within his own civilisation. Thus, the universal dimension of the theoretical framework put forward by Ibn Khaldun cannot be rendered sufficiently visible, and his thought is reduced to a limited field of local and regional observation to a certain degree.

The findings demonstrate that Kremer evaluated Ibn Khaldun's thought through remarkably accurate determinations on matters of the theory of the state, *'aṣabiyyah*, social solidarity, and the understanding of the historical cycle. Along with this, his treatment of the role of religion in the formation of states as a secondary factor led him to fail to sufficiently consider the theological and normative dimension of Ibn Khaldun's political theory. In a similar manner, his tendency to overlook the moral and epistemological dimensions-which occupy an important place in Ibn Khaldun's economic thought- in the background can also be evaluated because of Kremer's positivist and secular interpretations. This situation is significant in terms of showing the conceptual narrowings that reading classical Islamic thought through categories of modern social science can bring along, beside the opportunities it can provide.

One of the most important contributions provided by the research to the literature is its bringing of a new perspective to the limited number of studies in Turkish academic writing that systematically examine Alfred von Kremer's interpretations of Ibn Khaldun. Furthermore, the work offers a concrete example to Orientalism research by rendering visible the connections between the production of knowledge and power relations in the processes of the discovery, translation, and re-interpretation of the Islamic intellectual heritage in Western academia. Furthermore, in terms of showing the shifts in meaning that can emerge during the interpretation of classical texts with modern concepts, it contributes to the development of methodological awareness in studies on Islamic political thought and the history of thought.

In future research, Kremer's interpretations of Ibn Khaldun can be examined comparatively with the works of other European Orientalists. Particularly, revealing the similarities and differences between the evaluations regarding Ibn Khaldun of the French and British Orientalists of the period and Kremer's approach will contribute to a better understanding of the internal diversity of Orientalist discourse. In addition to this, examining the relationship between Kremer's diplomatic activities and his academic production may allow for a more comprehensive analysis of the mechanisms of knowledge production in the colonial era. Furthermore, investigating the transformations of meaning experienced during the transfer of fundamental concepts such as *'aṣabiyyah*, *'umrān*, *badāwah*, and *ḥaḍārah* into European languages through interdisciplinary methods will provide important contributions both to Ibn Khaldun studies and the history of social sciences. Finally, the execution of new studies placing the moral and epistemological dimensions of Ibn Khaldun's theories of politics, society, and economics at the centre will enable the re-evaluation of the thinker's works not merely as a sociological theory, but concurrently as a holistic theory of civilisation.

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

19. Yüzyıl Oryantalizminde İbn Haldûn Tasavvuru: Alfred von Kremer Örneği

Giriş

İbn Haldûn'un *Mukaddime*'si, kaleme alındığı dönemden bu yana hem İslâm düşünce geleneği içinde hem de Batı akademik dünyasında tartışıl原因en eşsiz bir entelektüel miras olma özelliğini korumaktadır. Tarih felsefesi, toplum teorisi ve medeniyet eleştirisi bakımından çığır açıcı nitelik taşıyan eser umrân, asabiyye, bedâvet ve hadâret gibi özgün kavramlar etrafında inşa ettiği analitik çerçevesiyle, ortaya çıktığı dönemin çok ötesine uzanan bir düşünsel derinliğe sahiptir. Bununla birlikte *Mukaddime*'nin ve onun müellifinin Batı akademisinde sistematik biçimde tanınması ancak 19. yüzyılda gerçekleşebilmiştir. Bu süreç; bir yanda İslâm dünyasının yoğun biçimde Avrupa sömürgeciliğinin baskısıyla karşı karşıya kaldığı, öte yanda oryantalizmin kurumsal bir disiplin olarak olgunlaştığı ve Doğu'ya dair bilginin Batı'da hızla üretilip dolaşıma sokulduğu bir tarihsel zemine denk düşmektedir. Bu eş zamanlılık tesadüfi olmayıp, İbn Haldûn'un Batı'daki anlaşılma biçimini anlayabilmek için her daim dikkate alınması gereken yapısal bir çerçeveyi oluşturmaktadır.

19. yüzyıl oryantalistleri arasında İbn Haldûn'un düşüncesine ilk ilgi duyanlar; Joseph von Hammer-Purgstall (ö.1856), Antoine Isaac Silvestre de Sacy (ö. 1838), Ernest Renan (ö. 1892) ve Carl Johan Tornberg (ö. 1877) gibi isimler olmakla birlikte, bu düşünürü bütüncül ve disiplinli bir akademik çalışmanın nesnesi hâline getiren ilk Avrupalı tarihçilerin başında Avusturyalı şarkiyatçı Alfred von Kremer (ö. 1889) gelmektedir. Kremer, *Ibn Chaldûn und seine Culturgeschichte der islamischen Reiche* (1879) başlıklı monografisiyle, İbn Haldûn'un toplum, devlet ve medeniyet teorilerini modern sosyal bilimler perspektifinden değerlendiren ilk kapsamlı çalışmalardan birini ortaya koymuştur. Tarihsel perspektiften bakıldığında bu eserin yalnızca bir şarkiyatçı çalışması olmadığı, aynı zamanda İbn Haldûn'un Batı entelektüel geleneği içindeki konumlanışını belirleyen yorumların en önemlilerinden birini teşkil ettiği görülmektedir.

Kremer, çalışmalarında klasik siyasî tarih yazıcılığının hükümdarlar, savaşlar ve hanedan sıralamaları ekseninde şekillenen dar çerçevesini aşarak İslâm medeniyetini sosyal yapılar, ekonomik ilişkiler, kurumsal dönüşümler ve kültürel süreklilik eksenlerinden okuyan bir "kültür tarihi" metodolojisi geliştirmiştir. Bu metodolojik tercih, onu dönemin diğer oryantalistlerinden ayırt eden temel özelliktir ve aynı zamanda İbn Haldûn'un umrân merkezli tarih anlayışıyla yakın bir uyum içinde bulunmaktadır. Nitekim Kremer'in yapısal ve sosyo-ekonomik tarih anlayışı, onu İbn Haldûn'un döngüsel tarih felsefesini ve toplumsal çözümleme yöntemini takdir eden ender 19. yüzyıl Avrupalı akademisyenlerinden biri kılmıştır. Bununla birlikte, herhangi bir tarihsel figürü ve onun yorumlarını değerlendirirken içinde şekillendiği paradigmayı göz ardı etmek mümkün değildir. Oryantalizm çalışmalarında Edward William Said'in (ö. 2003) ardından derinleşen eleştirel perspektif; bilgi üretiminin tarafsız ya da apolitik bir süreç olmadığını, aksine güç ilişkileri, sömürgeci pratikler ve Avrupa merkezci epistemolojilerle iç içe geçtiğini açık biçimde ortaya koymuştur. Kremer'in İbn Haldûn yorumlarının bu perspektiften değerlendirilmesi, onun

çalışmalarında hem özgün ve takdire değer metodolojik katkıların hem de 19. yüzyıl oryantalist paradigmasının sınırlarını yansıtan yapısal problemlerin bir arada var olduğunu görmemizi mümkün kılmaktadır. Başta asabiyye kavramının modern milliyetçilik düşüncesiyle özdeşleştirilmesi ve İbn Haldûn'un siyaset teorisinin seküler ulus-devlet paradigması içerisinde yorumlanması olmak üzere pek çok meselede Kremer'in yaklaşımının *Mukaddime*'nin özgün metinden uzaklaştığı ve İslâm düşüncesini Batılı kategorilere anladığı izlenimini uyandırmaktadır.

Söz konusu diyalektik göz önünde bulundurularak incelendiğinde Türkçe literatürde oryantalizm tarihi ve İbn Haldûn araştırmaları bağlamında Kremer'e yeterince temas edilmediği, onun İbn Haldûn yorumlarını detaylı bir şekilde inceleyen özgün akademik çalışmaların son derece sınırlı kaldığı fark edilmiştir. Bu durum, hem İbn Haldûn'un Batı'daki karşılığını anlama sürecinin tarihsel bütünlük içinde kavranmasını güçleştirdiğinden hem de 19. yüzyıl oryantalist düşüncesinin İslâm ilim geleneğini nasıl yorumladığını anlamaya yönelik tartışmalarda önemli bir boşluk oluşturduğundan bu araştırma, söz konusu boşluğu gidermek amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmada öncelikle Alfred von Kremer'in entelektüel biyografisi, akademik oluşumu ve eserleri ele alınmış; ardından onun İbn Haldûn'a yaklaşımı, yararlandığı metodoloji ve ürettiği yorumlar ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir. Kremer'in değerlendirmeleri; *Mukaddime*'nin özgün metni, modern İbn Haldûn araştırmaları ve çağdaş oryantalizm eleştirisi literatürüyle mukayeseli biçimde ele alınmıştır. Bu bütünlüklü inceleme aracılığıyla ulaşılmak istenen nihai hedef, büyük ölçüde İslâm tarihi disiplini altında öne çıkan hususlar çerçevesinde, Kremer'in İbn Haldûn tasavvurunun 19. yüzyıl Avrupa oryantalist paradigmasının neresinde durduğunu ortaya koymak; onun çalışmalarındaki özgün katkıları ve içkin sınırlılıkları birlikte değerlendirerek Batı akademisinin İbn Haldûn'u keşfetme ve yorumlama biçimine dair eleştirel bir perspektif sunmaktır.

1. Alfred von Kremer'in Hayatı

Alfred von Kremer, Katolik bir aileye mensup olup 13 Mayıs 1828'de Viyana yakınlarındaki Penzing ilçesinde dünyaya gelmiş ve gençlik yıllarını burada geçirmiştir. Viyana Üniversitesi'nde felsefe ve hukuk öğrenimi görmüş, aynı zamanda Viyana Bilimler Akademisi'nde Arapça başta olmak üzere Doğu dilleri üzerine tahsil yapmıştır. Mezuniyetinin ardından meşhur Avusturyalı şarkiyatçı Joseph von Hammer-Purgstall'ın himayesi ve Akademi'nin bursuyla 1849-1851 yılları arasında İstanbul üzerinden Suriye ve Mısır'a seyahat etmiştir. Bu yolculuk kapsamında üç ay Halep'te, yaklaşık bir yıl ise Şam'da ikamet eden Kremer, Emeviyye Camii'ni ziyaret ederek tasvir eden ilk Avrupalılardan biri olmuştur. Halk Arapçasının yanı sıra klasik Arapça üzerine de çalışmalarını sürdürdüğü bu dönemde ayrıca Palmira'ya da bir bedevi rehberliğinde tehlikeli bir yolculuk gerçekleştirmiştir (Kremer, 1850, s. 84-99). Viyana Bilimler Akademisi adına topladığı ve bugün British Museum'da muhafaza edilen el yazmaları, onun seyahat ile geçirdiği bu yılların bilimsel verimini ortaya koymaktadır. 1851'de Viyana'ya dönüşünde mühendis okulunda Politeknik Enstitüsü'nde profesör olarak Arapça dersleri vermeye başlayan Kremer, diplomatik kariyerine 1852'de Avusturya'nın İskenderiye Başkonsolosluğu'na birinci tercüman olarak atanarak adım atmıştır. 1859'da Kahire Konsolosu, 1870'te ise Beyrut Başkonsolosu olarak görevlendirilmiştir. 1876'da Avusturya'nın Mısır Düyûn-ı Umûmiyye temsilcisi olarak seçilmesi kariyerinde kritik bir aşama olmuştur. Mısır'ın borç krizini bizzat yönetmesi, Abbâsî tarihini ekonomik perspektiflerle analiz ettiği sosyolojik tarih yöntemine paha biçilmez bir saha tecrübesi kazandırmıştır. Haziran 1880'de Avusturya Ticaret Bakanlığı görevine getirilen Kremer, milliyetler meselesindeki görüş ayrılıkları nedeniyle 1881 başlarında vazifesinden istifa ederek emekliye ayrılmış ve kendini tamamen bilimsel çalışmalara adanmıştır. Bununla beraber belirtilmelidir ki Kremer, akademik faaliyetlerine hiç ara vermemiştir, zira onun bir diplomat olarak bulunduğu yerlerde el yazmaları toplaması ve bunlar hakkında araştırmalarda bulunması, coğrafya, topoğrafya ve gezi notları çalışmaları kaleme alması, İslâm alimlerinden Arapça dil eğitimi alması (<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/tunisi> 2026) bu düşüncemizi destekler mahiyettedir. Leiden

Üniversitesi'nden fahri doktora unvanı alan, 1876'da Viyana Bilimler Akademisi asli üyeliğine seçilen ve 1882'de "Freiherr" unvanıyla taltif edilen Kremer, modern oryantalizmin öncüleri arasında kabul edilmektedir. Türkçe, Arapça, Farsçaya, İbranice, İngilizce, Fransızca, eski ve yeni Yunanca gibi pek çok dile vukufiyeti bulunan, çalışmalarının merkezine İslâm kültür tarihini yerleştiren şarkiyatçı ve devlet adamı, 27 Aralık 1889 tarihinde Viyana'nın Döbling semtinde ölmüştür. Kremer'in ölümü, dönemin oryantalist çevrelerinde derin bir üzüntüyle karşılanmıştır (Alfred von Kremer'in hayatı hakkında geniş bilgi için bk. Wurzbach, 1865, s. 196; Müller, 1889, 25; Ilwof, 1906, s. 374-376; Pfannmüller, 1923, s. 38, 266; Babinger, 1932, s. 600; Bär, 1994, s. 102-107; Deusch, 2017, s. 402; <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118566547.html#ndbcontent>; (<https://inlibris.com/item/bn46199/>).

2. Alfred von Kremer'in Eserleri

19. yüzyıl oryantalist literatürü içinde Kremer'in özel bir konuma sahip olduğu inkâr edilemez. Şarkiyatçılar onun çalışmalarına ayrı bir önem atfetmişlerdir. Goldziher, Kremer'in eserleriyle İslâm araştırmalarında yeni bir dönemin başladığını belirtirken (Fück, 1955, s. 226), Batunskij, Avusturyalı şarkiyatçıyı modern İslâm araştırmalarının kurucularından biri olarak görür (<https://islamansiklopedisi.org.tr/kremer-alfred-von> 2026). Bu bağlamda Müslüman toplumların gelişim nedenlerini açıklamaya çalışan ilk oryantalistlerden biri olan Kremer'in, velut bir araştırmacı ve yazar olduğu ifade edilmelidir. Kitap, makale, neşir, tercüme, bildiri ve gezi notları gibi çeşitli yazı faaliyetlerinde bulunan araştırmacının çalışmalarının ağırlık noktasını kültür tarihi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Arap dili ve belagati, siyasi tarih, edebiyat, coğrafya, topoğrafya ile ensâb gibi alanlarda da önemli çalışmaları bulunmaktadır. Kremer'in eserlerinin tam listesi Fuat Sezgin'in editörlüğünü yaptığı *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* içinde yer almaktadır (Sezgin, 1992, XV, s. 310-316). Makalenin kapsamı ve sınırları göz önünde bulundurulduğunda burada yazarın çalışmalarının tamamına değinmek mümkün değildir. Bu nedenle eserleri içerisinde köşe taşı mesabesinde olan ve kültür tarihi araştırmaları kapsamında önemli görülen çalışmalar hakkında malumat vermekle iktifa edilecektir. Bu meyanda Kremer'in *Ueber Meine Sammlung Orientalischer Handschriften* (Kremer, 1885a) isimli çalışmasının önem arz ettiği düşünülmektedir. Zira Akademi tarafından nadir el yazmaları toplamakla görevlendirilen araştırmacı, şarkta bulunduğu süre boyunca kütüphaneleri ve kitap pazarlarını tarayarak pek çok el yazmasını Avrupa'ya taşımıştır. Mezkûr eserde 212 adet el yazmasını konusuna göre sınıflandıran yazar, ilgili el yazmalarının yapısal özellikleri hakkında bilgi vermekle beraber yer yer muhtevastan söz etmektedir. Bu el yazmaları çerçevesinde Kremer'in en önemli keşfi ve ilk büyük bilimsel atılımı ise 1851 tarihinde Şam'da gerçekleşmiştir. Yazar burada, Hz. Peygamber'in biyografisi için çok önemli bir kaynak olan erken dönem İslâm tarihçisi Vâkıdî'ye (ö. 207/823) ait *el-Megâzî* adlı eserin bir el yazmasını keşfetmiştir. Bu el yazmasının üçte bire yakın kısmını *History of Muhammad's Campaigns* (Kremer, 1856), adı ile ilk defa neşretmiştir (<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/vakidi> 2026). Kremer, ilgili esere yazdığı önsözde Avrupalı âlimleri, Hz. Muhammed'in hayatını ve İslâm tarihini sağlam, açık fikirli eleştiri ilkelerine uygun olarak incelemedikleri için eleştirmiştir. Ayrıca orijinal kaynaklara ulaşmanın zorluğunu bahane ederek yalnızca modern oryantalist materyallere dayanıp eski Arap kaynaklarını göz ardı etmelerini ve bu çerçevede bir tarih yazımı yapmalarını tenkit etmiştir (Kremer, 1856, s. 1-2).

Kremer'in 1868 yılında Leipzig'de yayımlanan *Geschichte der herrschenden Ideen des Islams: Der Gottesbegriff, die Prophetie und Staatsidee* (Kremer, 1868), adlı eseri onun en ilgi çeken çalışmalarından biridir. İslâm milletlerinin çağdaş gelişmelerinin tetkiki oryantalistlerce küçümsenmiş ve bu iş iktisatçılara, gazetecilere, diplomatlara, askerlere ve amatörler bırakılmıştır. Ancak Kremer, 19. yüzyılda ortaya çıkan kültür anlayışı bağlamında İslâm tarihini sistematik ve bütüncül bir şekilde ele alan ilk uzman olmuştur. Kremer, çalışmasını her döneme hâkim olan fikirlerin tesirlerini göz önünde bulundurarak bu öğretiler etrafında oluşturmuştur. Bu durum Kremer'e "İslâm'ın sosyal ve dinî sistemini anlama anahtarını" keşfetme yolunu açmıştır. Kremer,

eserinde bir topluluğun fikri olgunluğunu Tanrıyı kavrama biçimi ile paralel görmekte, Tanrıyı somut biçimde tasavvur eden toplulukların buna Hristiyan ve Yahudilerde dahil olmak üzere ilkel topluluklar olduğunu ve İslâm'ın tanrı anlayışının diğer dinlerden daha üstün olduğu kanaatindedir. Mu'tezile mezhebinin akılcılığından övgüyle söz eden yazar bu çalışmasında tasavvufun kaynaklarının Hristiyan ruhbanlığı ve Hint Budizm'i olduğunu savunmuştur. Bunun yanı sıra peygamberlik ile ilgili olarak Hz. Muhammed'in (sas) geçmişte Hristiyanların düştüğü yanlışla Müslümanların düşmemesi için onların kendisini övgüde aşırıya gitmemeleri hususunda uyardığını (Buhârî, t.y., "Enbiyâ", 48), ancak tüm bu uyarılara rağmen Müslümanların da diğer dinlerin mensupları gibi zamanla bu yanlışla düştüklerini ifade etmektedir. Kremer'e göre İslâm tarihini anlamının anahtarı "Devlet Fikri"dir. Kremer'e göre İslâm'da din ve devlet birbirinden ayrılamazdı. Teoloji sadece inanç meselesi değil, aynı zamanda bir anayasa hukuku meselesiydi. O, İslâm devletinin yükselişini ve çöküşünü, bu "devlet fikrinin" gücüne veya zayıflamasına bağlamaktadır (Kremer, 1868, s. XVII, 38, 52-121, 135, 233-238, 241-242; Ayrıca bk. Taşcı, 2012, s.196-197; Yaman, 2016, s. 20-21).

Kremer'i çağdaşlarından ayıran en önemli özellik de onun devletleri İslâm temeli üzerinden anlama ve konumlandırma çabasında ortaya çıkmıştır. Kremer bu çerçevede 1873'te Leipzig'de *Culturgeschichtliche Streifzüge auf dem Gebiete des Islams* (Kremer, 1873) eserini yayınlamıştır. Eser Selâhaddin Hudâbahş (1877-1931) tarafından 1905 yılında *Contributions to the History of Islamic Civilisation* (Khuda Bukhsh, 1905) adıyla İngilizceye çevrilmiştir. Bu çalışmasının akabinde İslâm dünyasındaki kültürel gelişmeleri ayrıntılı bir şekilde incelediği ve bugün dahi temel kaynak kabul edilen başyapıtı *Culturgeschichte des Orients unter den Chalifen* (Kremer, 1875-1877) isimli iki ciltlik eserini 1875-1877 yıllarında Viyana'da yayımlamıştır. Kremer'in bu eseri de yine Hudâbahş tarafından 1920 tarihinde *The Orient under the Caliphs* (Khuda Bukhsh, 1977) adıyla tercüme edilerek İngilizce literatüre kazandırılmış ve "İslâm Medeniyeti" deyimini ilgili literatürde yerini almıştır. Kremer, bu kültürü etnik veya dinî terimlerden ziyade, "oryantal/şarklı" gibi nötr bir coğrafi kavramla tanımlamıştır. Kremer, toplamda on bölümden ve 516 sayfadan müteşekkil hacimli bu eserinde, hilâfetin doğuşu, İslâm hâkimiyetinin yayılması, şehir hayatı, geleneksel olarak devletlerin kuruluşu, Şam ve Emevîler, Abbâsîler, İslâm tarihinde meydana gelen savaşlar, devletlerin yapısı ve İslâm'ın devlet anlayışı gibi birçok konuyu tafsilatlı bir biçimde işlemektedir (Kremer, 1875-1877).

Kremer tarafından 24 Kasım 1875 tarihinde Viyana'da sunulup 1876 yılında basılan *Culturgeschichtliche Beziehungen zwischen Europa und dem Oriente* (Kremer, 1876) başlıklı konferans metni, Avrupa ile Doğu dünyası arasındaki kültürel ve tarihsel etkileşimleri derinlemesine inceleyen akademik bir çalışmadır. Eserin temel argümanı, modern Avrupa medeniyetinin tek bir ulusun bağımsız yaratıcı gücünün eseri olmadığı; aksine bu yüksek kültürün Doğu ile kurulan ticari, entelektüel ve hatta askeri temaslar neticesinde şekillenen tarihsel bir takas sürecine dayandığıdır. Yazar, bu kültürel alışverişi günümüzden geçmişe doğru giden tersine bir kronolojik metodolojiyle incelemekte; konuyu Modern etkileşimleri kapsayan "Türk Dönemi" ve Orta Çağ zirvesini temsil eden "Sarazen Dönemi" olmak üzere iki ana tarihsel katmanda ele almaktadır. Küresel ölçekteki madde ve fikir döngüsünün kesintisiz bir süreç olduğunu vurgulayan çalışma, modern Avrupa medeniyetinin temel dayanaklarının büyük ölçüde bu Doğu-Batı sentezi üzerine inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Eser, Avusturya'nın coğrafi konumu itibarıyla Doğu'nun eşiğinde yer aldığını ve bu tarihsel mirasın bir gereği olarak Doğu ile Batı arasındaki ticari ve kültürel aracı rolünü üstlenmesi gerektiğini belirten makro-ekonomik bir tavsiye ile son bulmaktadır.

Kültür tarihçiliği açısından kıymetli bulduğumuz bir diğer çalışması ise *Ueber die Grossen Seuchen des Orients Nach Arabischen Quellen* (Kremer, 1880) adlı eseridir. Söz konusu çalışma İslâm coğrafyasındaki salgınların tarihine dair modern dönemde kaleme alınmış ilk kaynak olmakla beraber yazıldığı dönem itibarıyla tarihçiler nezdinde çalışmaya ilgi duyulmamıştır. Kremer, eserinde Arapça kaynaklara dayanarak İslâm tarihinde salgınların hangi yıllarda yaşandığını

incelemiştir. Ayrıca Süyûtî'nin (ö. 911/1505) *Mâ revâhü'l-vâ'ün fî ahbâri't-tâ'ün* adlı eserinin sonunda yer alan İslâm tarihindeki salgınlar bölümünü çalışmasına eklemiştir (Kremer, 1880, s. 78-90). Süyûtî'nin bu bölümde İbn Ebî Hacele (ö. 776/1375) ve İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) gibi âlimlerin eserlerinde yer alan bilgileri derlediği (Süyûtî, 1997, s. 181-192) için Kremer bu Arapça risaleleri kullanan ilk araştırmacılardan biri olmuştur.

Kremer, 1885 tarihinde yayımlanan *Die Nationalitätsidee und der Staat. Eine kulturgeschichtliche Studie über den Einfluß der nationalen Ideen, besonders auf Staaten mit gemischter Bevölkerung* (Kremer, 1885b) adlı eserini Avusturya Ticaret Bakanlığı döneminde elde ettiği tecrübelerden istifade ederek yazmıştır. Mezkûr kitabında, Avusturya iç politikasına egemen olan Slavlaştırma eğilimini ve kilisenin etkisini eleştirerek, karışık milliyetlerden oluşan devletlerde, koruyucu önlem olarak devletin güçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Kremer tarafından kaleme alınan ve 1889-1890 yıllarında Viyana İmparatorluk Bilimler Akademisi tarafından yayımlanan *Studien zur vergleichenden Kulturgeschichte, vorzüglich nach arabischen Quellen* (Kremer, 1889-1890) isimli eser, din ve mitolojiye antropolojik bir perspektifle yaklaşan kapsamlı bir kültür tarihi araştırmasıdır. Arapça kaynakları merkeze alan bu çalışma, antik Yunan, Roma, Mısır, Pers ve İslâm öncesi ile sonrası Arap kültürleri arasında mukayeseli köprüler kurarak farklı toplumların inanç, ritüel ve batıl itikatlarını tarihsel bir evrim ekseninde incelemektedir. Eserin sistematik kurgusu; ekmek ve tuz, kan ve ruh, Arap halk inançlarında tanrılar ve ruhlar, son olarak çeşitli batıl inançlar olmak üzere dört temel bölümden oluşmaktadır.

Kremer'in eserleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, o İslâm toplumlarını siyâsî olaylar veya dinî metinlerin yanı sıra kültür, ekonomi, şehirleşme, toplumsal yapı, salgınlar, inançlar ve devlet organizasyonu gibi çok boyutlu unsurlar çerçevesinde anlamaya çalıştığı görülmektedir. Bu yaklaşım, toplumsal hadiseleri sebep-sonuç ilişkileri içerisinde inceleyen ve medeniyetlerin yükseliş ve çöküşünü tarihî, coğrafi ve sosyal dinamiklerle açıklayan İbn Haldûn'un *Mukaddime*'si ile belirli ölçülerde benzerlik arz etmektedir. Her iki müellif de toplumları anlamada kültür, çevre ve siyasal örgütlenme gibi faktörlere önem vermiştir. Bununla birlikte Kremer, değerlendirmelerini 19. yüzyıl Avrupa düşüncesinin etkisi altında şekillenen kültür tarihi, pozitivizm ve evrimci tarih anlayışı çerçevesinde geliştirmiş, bu yönüyle İbn Haldûn'dan ayrılmıştır. Modern oryantalizm literatürü açısından bakıldığında ise Kremer, klasik filolojik yaklaşımın sınırlarını aşarak İslâm medeniyetini sosyal ve kültürel boyutlarıyla incelemeye yönelik öncü isimlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Nitekim onun çalışmaları, sonraki dönemde gelişecek olan sosyolojik ve kültür tarihine dayalı İslâm araştırmalarına önemli katkılar sağlamıştır. Aynı zamanda modern oryantalist söylemin imkân ve sınırlarını birlikte yansıtan örnekler arasında yer almıştır. Bu sebeple Kremer, İbn Haldûn'un tarih ve toplum tasavvuruyla modern şarkiyat araştırmaları arasında dikkat çekici bir geçiş halkası olarak değerlendirilebilir.

3. Kremer'in İbn Haldûn'a Yaklaşımı

İbn Haldûn, sosyal bilimler teorisinin özgün simalarından biri olarak Batılı akademisyenlerin yoğun ilgisine konu olmuştur. Kendisinden doğrudan etkilenen ilk Batılı tarihçi olarak kabul edilen Alfred von Kremer (<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/oryantalizm> 2026), 19. yüzyıl oryantalizmi içerisinde, geleneksel siyâsî tarih yazımının hükümdarlar, savaşlar ve hanedan kroniklerine dayanan dar çerçevesini aşarak toplumların iç dinamiklerine, kurumsal yapılarına ve sosyo-ekonomik gerçekliklerine yönelik kültür tarihi yaklaşımının önemli temsilcilerinden biri olarak temayüz etmiştir. İslâm tarih yazıcılığını modern anlamda bir sosyal tarih perspektifiyle ele alan Kremer, bir milletin gerçek tarihinin askerî fetihlerden ziyade medeniyet, şehirleşme ve yerleşik yaşam tecrübesinde aranması gerektiğini savunmuştur. Tarihi; kurumların işleyişi, şehir hayatı, devletin mali yapısı, sosyal sınıflar ve hukukun tarihsel gelişimi üzerinden okumaya çalışan bu metodoloji, bünyesinde belirgin ölçüde yapısal ve materyalist unsurlar barındırmaktadır. Nitekim Kremer, eser tanıtımında da yer verdiğimiz üzere özellikle başyapıtı olarak addedilen *Culturgeschichte des Orients*

unter den Chalifen (Kremer, 1875-1877) isimli eserinde din ile devlet arasındaki ayrılmaz ilişkiyi merkeze alan “Devlet Fikri” kavramını analizlerinin temel eksenlerinden biri hâline getirmiştir. Bu çerçevede İslâm’ı bir inanç sisteminin ötesinde, kendine özgü siyasî, hukuki ve toplumsal kurumlar üreten kapsamlı bir sosyo-politik düzen şeklinde yorumlamıştır.

Kremer’in benimsediği yapısal ve sosyo-ekonomik yaklaşım, Batı akademisinde İbn Haldûn’un tarih felsefesini ve toplumsal yasalara ilişkin teorik çerçevesini keşfederek bunları modern Alman tarihçiliğinin eleştirel metodolojisiyle sentezlemesine imkân sağlamıştır. Kremer, İbn Haldûn’un düşünce dünyasını konu edinen *Ibn Chaldûn und seine Culturgeschichte der Islâmischen Reiche* (Kremer, 1879) başlıklı hacimli bir monografi yayımlamıştır. İbn Haldûn üzerine Almanca kaleme alınan ilk kapsamlı monografiler arasında yer alan bu çalışma, onun Almanca konuşulan akademik çevrelerde tanınması ve düşüncelerinin Batı entelektüel dünyasında dolaşıma girmesi bakımından özel bir önemi haizdir. Nitekim Kremer, İbn Haldûn’u toplum, medeniyet ve devlet meselelerini teorik düzlemde ele alan bir düşünür olarak değerlendirmiştir. Bu yönüyle onu modern sosyal bilimlerin öncülerinden biri şeklinde yorumlamıştır. Mezkûr araştırma, 2022 yılında Turna tarafından *İbn Haldûn ve İslâm Toplamlarının Kültür Tarihi* (Turna, 2022, s. 59-108) adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. Türkiye’de yürütülen İbn Haldûn araştırmaları dikkate alındığında, Kremer’in değerlendirmelerine yeterli ölçüde temas edilmediği görülmektedir. Bu nedenle ilgili çevirinin Türkçe literatüre kazandırılması, İbn Haldûn’un Batı’daki erken dönem tasavvur biçimlerinin ve yorum geleneklerinin takip edilebilmesine imkân sağlaması bakımından da alana önemli bir katkı sunmaktadır.

İbn Haldûn, 17. ve 18. yüzyıl Avrupa düşünce dünyasında sınırlı ölçüde tanınmış olmakla birlikte, eserlerinin ve özellikle sosyoloji, tarih felsefesi ile iktisat sahalarındaki özgün görüşlerinin kapsamlı biçimde keşfedilerek ilmî incelemeye konu edilmesi esas itibarıyla 19. yüzyılda gerçekleşmiştir (Turna, 2022, s. 13-17; Çakmak, 2025a, s. 42-43). Bu süreçte Joseph von Hammer-Purgstall, Reinhart Dozy (ö. 1883), Ernest Renan (ö. 1892), Antoine Isaac Silvestre de Sacy ve Carl Johan Tornberg gibi önde gelen şarkiyatçılar, düşünürün fikir sistematığının Avrupa akademik çevrelerinde tanınmasında ve yer edinmesinde rol üstlenmişlerdir. Bu bağlamda Kremer’in çalışmasını da söz konusu ilmî ilgi ve entelektüel yönelişin güçlü temsillerinden biri olarak değerlendirmek gerekir. Eserin literatüre sunduğu katkı dikkate alındığında, incelemenin merkezine *Mukaddime*’nin ve bu eserde temellendirilen umrân, asabiyye, bedâvet ve hadâret gibi anahtar kavramların yerleştirildiği görülmektedir. Bunun yanında Kremer, İbn Haldûn’un düşünce sistemini toplumların kuruluşu, siyasî otoritenin dönüşümü ve medeniyetlerin yükseliş ve çöküş dinamiklerine ilişkin geliştirdiği teorik yaklaşımın evrensel bir açıklama modeli sunduğunu da ortaya koymaya çalışmıştır. Kremer’in bu bilimsel yönü ön plana çıkarması, *Mukaddime*’nin Batı dünyasındaki tasavvur sürecini doğrudan etkilemiş ve bir bakıma kültürlerarası köprü işlevi görmüştür (Çakmak, 2025b, s. 543-544). Bu yönüyle eser, İbn Haldûn’un modern sosyal teorinin öncülerinden biri olarak okunmasına katkı sağlayan erken dönem çalışmalardan biri niteliği taşımaktadır. Bazı araştırmacılar, onun İbn Haldûn’un katkılarını Montesquieu (ö. 1755) ve Auguste Comte (ö. 1857) gibi düşünürlerden daha erken bir döneme yerleştirdiğini ve bu yönüyle İbn Haldûn’u modern sosyal teorinin öncülerinden biri olarak konumlandığını belirtmektedir. Benzer şekilde İbn Haldûn’un devlet anlayışının Max Weber’in (ö. 1920), modern devlet tanımıyla karşılaştırıldığında daha köklü ve kapsayıcı bir model sunduğu da ileri sürülmektedir (Shahidipak, 2020, s. 153-159).

İbn Haldûn’un İslâm toplumlarının kültür tarihine ilişkin görüşlerini farklı boyutlarıyla ele alan Kremer, öncelikle düşünürün hayatı ve telif ettiği eserler hakkında ayrıntılı bilgiler sunmakta; ardından *Mukaddime*’de toplumsal hayata dair ele alınan meseleleri inceleyerek bunlara ilişkin kendi değerlendirmelerini ortaya koymaktadır. Metodolojik açıdan Kremer’in değerlendirmeleri hem takdir hem de eleştiri unsurlarını aynı anda bünyesinde barındırmaktadır. Kremer, İbn Haldûn’un tarihsel rivayetlerde doğruyu yanlıştan ayırabilmek amacıyla “insan toplumunun ilmi” olarak

tanımladığı *umrân*'ı temel bir ölçüt ve yanılmaz bir mihenk taşı şeklinde konumlandırmasını dikkate değer bulmaktadır (Kremer, 1879, s. 585-586). Ona göre İbn Haldûn'un tarihsel olayları toplumsal hayatın işleyişine dair genel yasalar çerçevesinde değerlendirme çabası, klasik tarih yazıcılığını aşan önemli bir metodolojik yenilik niteliği taşımaktadır.

Kremer, İbn Haldûn'un skolastik-diyalektik düşüncenin etkisi altında kalarak kimi zaman apriori hükümler ortaya koyduğunu ve mutlak hakikati önceden belirlenmiş teorik şemalar aracılığıyla kavramaya yöneldiğini ileri sürmektedir. Bu sebeple onun, İbn Haldûn'u yer yer "çocuksu bir özgüven" sergilemekle eleştirdiği görülmektedir (Kremer, 1879, s. 585-586). Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, İbn Haldûn'un söz konusu "kesinlik" iddiasını uzun tarihsel gözlemler ve mukayeseli analizlerden hareketle temellendirmeye çalışmış olmasıdır. Müteahhirûn dönemi İslâm düşüncesinin eleştirel ve seçmeci karakteri göz önünde bulundurulmadığında, Kremer'in İbn Haldûn'un özgün metodolojisini tam anlamıyla kavrayamadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Kremer, Orta Çağ İslâm dünyasında Arap zihniyetinin genel anlamda durağanlık ve gerileme emareleri gösterdiğini düşündüğü bir dönemde, İbn Haldûn gibi bağımsız, eleştirel ve cesur bir düşünürün ortaya çıkışını "oldukça dikkat çekici bir fenomen" olarak nitelendirmektedir (Kremer, 1879, s. 581). Bu değerlendirme, bir taraftan İbn Haldûn'un çağını aşan entelektüel özgünlüğünü teslim etmekte, diğer taraftan ise 19. yüzyıl oryantalizminin, İslâm medeniyetini genel olarak durağan ve üretkenlikten uzak gösterme eğiliminin izlerini de taşımaktadır. Dolayısıyla Kremer'in yaklaşımı, İbn Haldûn'u yüceltirken aynı zamanda onu "istisnai" bir figür olarak konumlandırmak suretiyle, İslâm düşünce geleneğinin bütününe ilişkin örtük bir hiyerarşi üretmektedir. Kremer ve dönemin diğer Batılı tarihçileri, İbn Haldûn'u değerlendirirken onun özgün tarihsel, epistemolojik ve kültürel bağlamını yeterince dikkate almamış ve onun fikirlerini kendi ön kabullerine göre şekillendirmişlerdir (Kızılkaya, 2012, 765). Bu çerçevede Kremer de İbn Haldûn'un düşüncelerini Batı'nın tarih ve kültür anlayışı çerçevesinde yorumlayarak evrenselleştirme çabasına girmiş, ancak bu süreçte metinleri kendi paradigmasına hapsedmiştir. (Çakmak, 2025b, s. 543). Bu durum, sömürge dönemi bilgi üretimi süreçleriyle de yakından ilişkilidir. Bu bağlamda Batılı oryantalistler İbn Haldûn'u kendi sömürgeci ve kültürel hegemonya amaçları doğrultusunda yeniden yapılandırmışlardır. Özellikle Fransız sömürgeciliğinin Kuzey Afrika'daki politikalarına hizmet eden tercüme ve yorum faaliyetleri, İbn Haldûn'un özgün entelektüel mirasını belirgin bir dönüşüme uğratmıştır (Hannoum, 2003, 61-81). Benzer şekilde Filistin'de de Batılı sömürgeci anlayış, söylemler üzerinden biçimlenmiş ve Siyonist faaliyetleri, Batılı güçlerin Afrika'daki sömürgeci girişimleriyle paralellik kurarak bir 'medenileştirme misyonu' şeklinde resmetmiştir (Dinçel, 2025, s. 323). Kremer'in yaklaşımı da bu siyasi ve kültürel güç ilişkilerinin bir yansıması olarak okunabilir.

Kremer'in analizinde İbn Haldûn'un toplum teorisi, *bedevî* ve *hadarî* yaşam biçimleri arasındaki karşıtlık ve diyalektik ilişki üzerinden temellendirilmektedir. Bu çerçevede Kremer, iklim şartları ile beslenme alışkanlıklarının insanın fiziksel ve ruhsal gelişimi üzerindeki etkisini merkeze alan İbn Haldûncu coğrafya anlayışını ele almakta; bunun yanı sıra kırsal hayat, göçebe toplum yapısı ve bunların medenî yaşamla ilişkisine dair görüşleri tartışmaktadır. İbn Haldûn'un iklimin, coğrafi şartların ve özellikle beslenme alışkanlıklarının insan karakteri üzerindeki etkilerine dair görüşlerini ayrıntılı biçimde inceleyen Kremer, bedevî hayatın beraberinde getirdiği kıtlık, mahrumiyet ve zorlu yaşam koşullarının insanları daha cesur, dayanıklı, sağlıklı ve ahlaken daha saf bir yapıya yönelttiğini belirtmektedir (Kremer, 1879, s. 592). Buna karşılık yerleşik ve şehir merkezli hayat tarzı, lüks, refah ve rehabet üreterek bireylerin savaşıci niteliklerini kaybetmelerine, toplumsal dayanışmanın zayıflamasına ve nihayetinde ahlâkî çözülmeye yol açmaktadır (Kremer, 1879, s. 593). Kremer, göçebe hayattan yerleşik yaşama geçiş sürecini ve bu dönüşümün beraberinde getirdiği ahlâkî ve fiziksel değişimleri, İbn Haldûn'un tarih felsefesinin temel hareket noktası olarak yorumlamaktadır (Kremer, 1879, s. 594). Böylece İbn Haldûn'un düşüncesinde tarih, yükseliş ve çöküş döngülerine dayanan organik bir hareket şeklinde kavranmaktadır.

Kremer, *Mukaddime*'yi doğrudan bir "kültür tarihi" metni olarak değerlendirdiğini açıkça ifade etmektedir (Kremer, 1879, s. 583). Ona göre, İbn Haldûn'un "kültür" kavramı etrafında şekillendirdiği toplumsal yapı, temelde Arap bedevilerinin çöl şartları içerisinde geliştirdikleri yaşam tarzını esas almaktadır. Müellif, coğrafi faktörler ile iklim koşullarının toplumsal karakter ve insan mizacı üzerindeki etkileri konusunda İbn Haldûn'un farklı bölgeler ve bu bölgelerde yaşayan topluluklara ilişkin gözlemlerinin büyük ölçüde isabet taşıdığını teslim etmektedir. Bununla birlikte Kremer, söz konusu teorik çerçevenin kültürel gelişmişlik bakımından sınırlı bir dünyanın ürünü olduğu kanaatinde, bu nedenle de İbn Haldûn'un çözümlemelerini belirli bir coğrafi alanın ötesine taşımamaktadır. Hatta ona göre Türkler de kendilerine özgü davranış kalıplarıyla bu yapının bir uzantısını teşkil etmektedir. Bu sebeple Kremer, ortaya çıkan genel tabloyu bütüncül biçimde "Doğu kültürü" şeklinde adlandırmaktadır (Kremer, 1879, s. 591-592). Bu doğrultuda yazar, göçebe ve yerleşik hayat tarzlarının birey ve toplum üzerindeki etkilerini, İbn Haldûn'un yalnızca Doğu toplumlarına genel ve belirli bir medeniyet havzasına ilişkin sınırlı gözlemleri olarak yorumlamaktadır (Kremer, 1879, s. 593-594).

Söz konusu bağlamda İbn Haldûn'un ortaya koyduğu kavramsal çerçeve, bölgesel ve kültürel açıdan daraltılmış bir açıklama modeli seviyesine indirgenmektedir. Bu yaklaşım, Kremer'in İbn Haldûn ve onun düşünce sistemi karşısında benimsediği dışsal ve mesafeli tavrın en belirgin göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Nitekim Kremer, İbn Haldûn'un coğrafya ve iklim merkezli tümevarımcı yöntemle ulaştığı, günümüzde dahi tartışılmaya devam eden teorik çerçeveye doğrudan bir itiraz yöneltmemekte, buna karşılık bedâvet ve hadâret kategorilerinin siyâsî, içtimâî ve ahlâkî hayat üzerindeki yapısal etkilerini yerel ve tarihsel bir bağlama indirgeme eğilimi göstermektedir. Oysa İbn Haldûn'un söz konusu kavramları yalnızca belirli toplum tiplerini tasvir etmek amacıyla değil, medeniyetlerin kuruluş, dönüşüm ve çözülme süreçlerini açıklayan genel bir toplum teorisi ortaya koymak için kullandığı görülmektedir. Kremer'in bu boyutu yeterince dikkate alması, onun İbn Haldûn'u daha çok "Doğu toplumlarının gözlemcisi" konumuna yerleştirdiğini göstermektedir. Esasen bu tutum, İbn Haldûn'u ve temsil ettiği İslâm medeniyetini dışarıdan okuyan Avrupa merkezci şarkiyatçı paradigmanın tipik bir yansıması niteliğindedir. Bu paradigma, İslâm düşüncesinin kavramsal üretimini evrensel teorik katkılar sunan bağımsız bir epistemolojik zemin olarak değerlendirmek yerine, çoğu zaman onu belirli coğrafi ve kültürel sınırlar içerisinde açıklanabilecek "egzotik" bir tecrübe alanına indirgeme eğilimi taşımaktadır.

Kremer'in İbn Haldûn okumasının merkezinde yer alan en kritik kavramlardan biri olan asabiyye yazar tarafından ortak bilinç, aidiyet ve birlikte hareket etme duygusu anlamına gelen Almanca *Gemeinsinn* terimiyle karşılanmakta ve modern anlamdaki milliyet/ulus fikri anlamına gelen *Nationalitätsidee* kavramıyla büyük ölçüde özdeşleştirilmektedir (Kremer, 1879, s. 594-595). Kremer'e göre asabiyet bağı, özellikle sert çöl şartlarında hayatta kalma ve müşterek savunma ihtiyacının belirleyici olduğu, kan bağına dayalı göçebe kabilelerde en saf ve en güçlü biçimiyle ortaya çıkmaktadır (Kremer, 1879, s. 595). Bu yaklaşım çerçevesinde asabiyet, siyâsî iktidarın kuruluşunu mümkün kılan temel dinamik olarak değerlendirilmektedir. Ancak Kremer'in asabiyeti bu şekilde yorumlaması, kavramın toplumsal ve siyâsî güç dinamiklerinin çok katmanlı yapısını kısmen sadeleştirmektedir. Sidani, İbn Haldûn'un liderlik ve asabiyet ilişkisini ayrıntılı biçimde ele alarak bu teorisinin güç ilişkilerini açıklamadaki sosyolojik derinliğine dikkat çekmektedir (Sidani, 2008, s. 73-86). Duran ise İbn Haldûn'un sosyal dayanışma teorilerinin modern sosyal teorilerle yarışabilecek düzeyde özgünlük taşıdığını zikretmektedir (Duran, 2021, s. 129-143). Süleymanov'un değerlendirmeleri de asabiyet teorisinin Sovyetler Birliği sonrası Avrasya coğrafyasında kimlik arayışlarını açıklamada yeniden işlevsel hâle geldiğini ortaya koymaktadır (Süleymanov, 2017, s. 151-160). Buna karşılık Kremer'in 19. yüzyıl Avrupa'sının entelektüel ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen yaklaşımı, bu kavramın sonraki dönemlerdeki geniş yorum imkânlarını yeterince hesaba katmamaktadır.

Kremer'in konuya ilişkin en dikkat çekici ve tartışmalı tespitlerinden biri ise din ile asabiyet arasındaki ilişkiye dair yorumunda ortaya çıkmaktadır. Ona göre İbn Haldûn, dindar bir Müslüman olmasına rağmen devletlerin kuruluşunda dini, asabiyyetin gerisinde yer alan ikincil bir unsur olarak değerlendirmektedir (Kremer, 1879, s. 598). Kremer, dinin toplumsal birlikteliği güçlendiren ve siyasî hareketliliği hızlandıran bir unsur olduğunu kabul etmekle birlikte, peygamberlik veya dinî bir motivasyon bulunmasa dahi güçlü kabile dayanışmaları sayesinde büyük devletlerin kurulabildiği gerçeğini, İbn Haldûn'un son derece seküler ve objektif bir sosyolojik bakış açısına sahip olduğunu kanıtı şeklinde yorumlamaktadır (Kremer, 1879, s. 598). Kremer bu doğrultuda, İbn Haldûn'un kavim ve devlet anlayışının modern ulus devlet düşüncesiyle belirli paralellikler taşıdığını ileri sürmekte, onun dinin toplumsal hayattaki önemini bütünüyle reddetmemekle birlikte, dinî ulusal aidiyet bilincinin gerisinde ikincil bir konuma yerleştirdiği kanaatini taşıdığını savunmaktadır (Kremer, 1879, s. 598).

İlk bakışta geleneksel oryantalist yorumların bir uzantısı gibi görünen bu yaklaşımın, dikkat çekici biçimde Türkiye'deki İbn Haldûn literatüründe de yaygın kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak söz konusu yorumun, İbn Haldûn'un düşünce sisteminin bütünlüğünü yeterince dikkate almayan eksik ve problemlili bir okuma biçimine dayandığı söylenebilir (Çakmak, 2025b, s. 544). Gerçekten de İbn Haldûn, tarihsel düzlemde metafizik veya dinî bir temele dayanmayan siyasî yapıların varlığını inkâr etmemekte, hatta bu tür devletlerin belirli ölçülerde süreklilik kazanabileceğini kabul etmektedir. Bununla birlikte onun zihnindeki ideal siyasî düzenin, şer'î ilkelere dayanan bir yönetim modeline, yani hilafet yapısına işaret etmektedir (Çakmak, 2025a, s. 159-160). Nitekim *Mukaddime*'nin önemli bir kısmında, Hz. Peygamber'in vefatının ardından teşekkül eden hilafet kurumunun İslâm toplumu açısından taşıdığı zorunluluğu ayrıntılı biçimde ele almakta, siyasî otoritenin meşruiyetini dinî referanslarla temellendirmektedir (İbn Haldûn, 2018, s. 185, 477). Vahiy ve sünnetin asabiyyeti aşan bir üst birlik zemini oluşturduğunu vurgulaması, onun siyaset teorisinin yalnızca seküler bir toplum açıklamasına indirgenemeyeceğini göstermektedir. Dolayısıyla onun düşüncesinden modern anlamda seküler veya ulus temelli bir devlet teorisi çıkarmaya çalışmak, kavramsal ve tarihsel açıdan ciddi metodolojik sorunlar ve anakronik sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü İbn Haldûn'un asabiyye, mülk ve hilafet kavramlarını ele alış biçimi, modern ulusçuluk teorilerinden ziyade İslâm siyaset düşüncesinin klasik referans çerçevesi içerisinde anlam kazanmaktadır.

Kremer ayrıca İbn Haldûn'un devletlerin yükseliş ve çöküş süreçlerini insan hayatının büyüme, olgunlaşma, yaşlanma ve ölüm evrelerine benzeten döngüsel tarih felsefesini ayrıntılı biçimde incelemektedir (Kremer, 1879, s. 604). İbn Haldûn'un sisteminde bir devletin veya hanedanın doğal ömrü yaklaşık üç nesil, yani ortalama yüz yirmi yıl olarak tasvir edilmektedir (Kremer, 1879, s. 604-605; İbn Haldûn, 2018, s. 392-393). Kremer'in aktarımına göre bu tarihsel süreç, birbirini takip eden ve yapısal nitelikleri bakımından kesin çizgilerle ayrılan beş temel aşamadan oluşan organik bir döngü şeklinde gerçekleşmektedir.

Bu döngünün ilk basamağını, güçlü asabiyyet bağlarının ve kırsal sadeliğin belirleyici olduğu kuruluş ve fetih dönemi teşkil eder (Kremer, 1879, s. 607). Siyasî egemenliğin kurulmasının ardından geçilen ikinci aşamada hükümdar, asabiyyetin getirdiği ortak yönetim eğilimini tasfiye ederek siyasî otoriteyi bütünüyle merkezileştirmeye ve mutlak gücü tek kendi elinde toplamaya yönelir (Kremer, 1879, s. 607). Gücün merkezileşmesiyle ulaşılan üçüncü aşama, mimari faaliyetlerin, kültürel üretimin ve lüks tüketimin doruk noktasına vardığı refah ve yükseliş safhasıdır (Kremer, 1879, s. 607). Bu parlak dönemin ardından kaçınılmaz olarak, yaratıcı hamlelerin yerini taklitçiliğe bıraktığı ve mevcut sosyo-politik durumun aynen korunmasına odaklanıldığı dördüncü aşama, yani durağanlık dönemi gelir. Nihai aşama olan beşinci basamak ise israfın, liyakatsizliğin ve kurumsal yozlaşmanın toplumsal yapıyı içeriden çürüttüğü çözümlenme ve çöküş sürecini ifade etmektedir. (Kremer, 1879, s. 608; İbn Haldûn, 2018, s. 399-401).

Kremer, özellikle bu son çözölme aşamasında devletin, genişleyen saray bürokrasisini ve lüks harcamalarını finanse edebilmek amacıyla ağır vergilere başvurmasını, ekonomik hayatı tekelleştirmesini ve ticarî sermaye dolaşımını daraltmasını çöküş mekanizmasının en temel iktisadî belirtileri arasında göstermektedir (Kremer, 1879, s. 611). İbn Haldûn'un ekonomiye dair görüşleri de son dönem araştırmalarında yeniden değeriendirilmiştir. Mesela Souaiaia, İbn Haldûn'un mâişet kavramına verdiği önem ve ekonomik hayat üzerine düşüncelerinin içtimâî ve ahlâkî boyutları olan kapsamlı bir teori sunduğu belirtmektedir (Souaiaia, 2023, 100-129). Kremer ise daha çok tarihsel ve kültürel boyutlara odaklandığı için İbn Haldûn'un ekonomik teorilerinin ahlâkî ve epistemolojik derinliğini yeterince görünür kılamamıştır. Buna rağmen İbn Haldûn'un vergi yükünün üretimi ve ticareti zayıflatacağına dair tespitlerinin modern iktisat teorileriyle mukayese edilebilecek ölçüde ileri görüşlü olduğu gerçeği, Kremer tarafından da teslim edilmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, 19. yüzyıl Avrupa oryantalizminin ve modern şarkiyatçılığın öncü simalarından biri olan Alfred von Kremer'in hayatı, eserleri, İbn Haldûn tasavvuru incelenerek, Batı akademisinin İslam düşünce mirasını yorumlama biçimlerini eleştirel bir perspektifle değeriendirmiştir. Araştırma bulguları, Kremer'in İbn Haldûn'u Batı düşünce dünyasına tanıtan öncü isimlerden biri olduğunu ve özellikle kültür tarihi merkezli yaklaşımıyla klasik siyasi tarih yazıcılığının sınırlarını aşan önemli katkılar sunduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Kremer'in yorumlarının, dönemin hâkim oryantalist epistemolojisinin etkisinden bütünüyle kurtulamadığı ve İbn Haldûn'un düşünce sistemini Avrupa merkezli kavramsal çerçeveler içerisinde yeniden anlamlandırdığı görölmektedir.

Kremer'in yaklaşımı ile İbn Haldûn'un umrân teorisi arasında belirgin benzerlikler bulunduğu anlaşılmaktadır. Her iki düşünür de tarihsel süreçleri yalnızca siyasi olaylar üzerinden değil, toplumsal yapılar, ekonomik ilişkiler ve kurumsal dönüşümler üzerinden açıklamaya yönelmiştir. Bu yönüyle Kremer'in kültür tarihi anlayışı, İbn Haldûn'un toplumsal değişim ve devlet oluşumuna ilişkin analizleriyle metodolojik bir yakınlık sergilemektedir. Ancak bu benzerliğe rağmen, iki yaklaşım arasında önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Kremer, İbn Haldûn'un geliştirdiği kavramları modern Avrupa düşüncesinin referanslarıyla açıklamaya çalışmıştır. Özellikle asabiyye kavramını ortak bilinç ve milliyetçilik düşüncesiyle ilişkilendirerek onu modern ulus-devlet paradigması içerisinde yorumlamıştır. Oysa İbn Haldûn'un asabiyye anlayışı, modern milliyetçilikten farklı olarak kabilevi dayanışma, soy bağı ve toplumsal bağlılık ilişkileri temelinde şekillenmektedir. Bu farklılığın temel nedeni, Kremer'in kendi tarihsel ve siyasal deneyimlerinin yanı sıra, Avrupa merkezli sosyal teori anlayışını İbn Haldûn metinlerine yansıtmasıdır.

Araştırma sonuçları ayrıca, Kremer'in İbn Haldûn'u İslam düşünce geleneği içerisinde istisnai ve özgün bir şahsiyet olarak konumlandırırken, aynı zamanda İslam medeniyetini genel olarak durağanlık ve gerileme kavramlarıyla açıklayan oryantalist söylemi yeniden ürettiğini göstermektedir. Kremer bir taraftan İbn Haldûn'un tarih, toplum ve devlet teorilerine ilişkin özgün katkılarını teslim etmekte, diğer taraftan ise bu katkılarını İslam düşünce geleneğinin doğal bir ürünü olarak görmek yerine onu kendi medeniyeti içerisinde sıra dışı bir figür olarak değeriendirmektedir. Böylece İbn Haldûn'un ortaya koyduğu teorik çerçevenin evrensel boyutu yeterince görünür kılınamamakta ve düşüncesi belirli ölçüde yerel ve bölgesel bir gözlem alanına indirgenmektedir.

Bulgular, Kremer'in devlet teorisi, asabiyye, toplumsal dayanışma ve tarihsel döngü anlayışı konularında İbn Haldûn'un düşüncesini dikkat çekici ölçüde doğru tespitler üzerinden değeriendirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte, devletlerin oluşumunda dinin rolünü ikincil düzeyde ele alması, İbn Haldûn'un siyaset teorisinin teolojik ve normatif boyutunu yeterince dikkate almamasına yol açmıştır. Benzer şekilde, İbn Haldûn'un iktisadi düşüncesinde önemli bir yere sahip olan ahlâkî ve epistemolojik unsurların geri planda bırakılması da Kremer'in pozitivist ve seküler yorumlarının bir sonucu olarak değeriendirilebilir. Bu durum, klasik İslam düşüncesinin modern

sosyal bilim kategorileri aracılığıyla okunmasının sağlayabileceği imkânların yanı sıra, beraberinde getirebileceği kavramsal daralmaları da göstermesi bakımından önemlidir.

Araştırmanın literatüre sağladığı en önemli katkılardan biri, Türkçe akademik yazında Alfred von Kremer'in İbn Haldûn yorumlarını sistematik biçimde inceleyen sınırlı sayıdaki çalışmalara yeni bir perspektif kazandırmasıdır. Ayrıca çalışma, İslam düşünce mirasının Batı akademisinde keşfedilme, tercüme edilme ve yeniden yorumlanma süreçlerinde bilgi üretimi ile güç ilişkileri arasındaki bağlantıları görünür kılarak oryantalizm araştırmalarına somut bir örnek sunmaktadır. Bunun yanında, klasik metinlerin modern kavramlarla yorumlanması sırasında ortaya çıkabilecek anlam kaymalarını göstermesi bakımından, İslam siyaset düşüncesi ve düşünce tarihi çalışmalarında metodolojik farkındalığın geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Gelecekte yapılacak araştırmalarda, Kremer'in İbn Haldûn yorumları diğer Avrupalı oryantalistlerin çalışmalarıyla karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Özellikle dönemin Fransız ve İngiliz şarkiyatçılarının İbn Haldûn'a ilişkin değerlendirmeleriyle Kremer'in yaklaşımı arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması, oryantalist söylemin iç çeşitliliğini daha iyi anlamaya katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, Kremer'in diplomatik faaliyetleri ile akademik üretimi arasındaki ilişkinin incelenmesi, sömürge dönemi bilgi üretim mekanizmalarının daha kapsamlı biçimde analiz edilmesine imkân verebilir. Ayrıca asabiyye, umrân, bedâvet ve hadâret gibi temel kavramların Avrupa dillerine aktarımı sırasında yaşanan anlam dönüşümlerinin disiplinler arası yöntemlerle araştırılması hem İbn Haldûn çalışmalarına hem de sosyal bilimler tarihine önemli katkılar sunacaktır. Son olarak, İbn Haldûn'un siyaset, toplum ve iktisat teorilerinin ahlâkî ve epistemolojik boyutlarını merkeze alan yeni çalışmaların gerçekleştirilmesi, düşünürün eserlerinin yalnızca sosyolojik değil, aynı zamanda bütüncül bir medeniyet teorisi olarak yeniden değerlendirilmesine imkân sağlayacaktır.

References

- Aboo ‘Abd Ollah Mohammed Bin ‘Omar al Wákidy. (1856). *History of Muhammad’s campaigns* (A. von Kremer, Ed.). Baptist Mission Press.
- Babinger, F. (1932). Kremer, A. von. In *Encyclopedia of the Social Sciences* (Vol. 8, p. 600).
- Balić, S. (1981, January 10-11). Das 15. Hidschrajahrhundert und Alfred Kremer. *Die Presse*.
- Bär, E. (1994). *Bibliographie zur deutschsprachigen Islamwissenschaft und Semitistik vom Anfang des 19. Jahrhunderts bis heute* (Vol. 3, pp. 102–107). Reichert.
- Bedir, M. (2004). Oryantalizm ve İslâm hukuku. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 4, 11-42.
- Bihl, W. (2009). *Orientalistik an der Universität Wien: Forschungen zwischen Maghreb und Ost- und Südasien: Die Professoren und Dozenten*. Böhlau.
- Buhârî, (t.y.). *Sahîhu’l-Buhârî*. Mektebetü’l-İslâmiyye.
- Bulut, Y. (2026). Oryantalizm. In *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/oryantalizm>
- Çakmak, F. M. (2025a). *İbn Haldûn’da peygamber tasavvuru*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çakmak, F. M. (2025b). Alfred von Kremer ve Nathaniel Schmidt. *Zamanın Ötesinde İbn Haldûn - Bir Giriş-* (Çev. B. Turna) adlı eserin değerlendirmesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 543-544.
- Deusch, E. (2017). *Die effektiven Konsuln Österreich(-Ungarns) von 1825–1918: Ihre Ausbildung, Arbeitsverhältnisse und Biografien* (pp. 402-403). Böhlau.
- Diñçel, Y. (2025). Britain’s Palestine policy and the institutionalization of Jewish immigration to Palestine (1917-1925). *Mukaddime*, 16(2), 320-340. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.1708913>
- Duran, B. (2021). Karşılaştırılmalı bir çalışma: İbn-i Haldûn’un asabiyesi ve Habermas’ın hayat-evreni. *İbn Haldûn Çalışmaları Dergisi*, 6(2), 129-143. <https://doi.org/10.36657/ihcd.2021.81>
- Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûtî. (1997). *Mâ revâhü’l-vâ’ûn fî ahbârî’t-tâ’ûn* (M. A. el-Bâr, Ed.). Dâru’l-Kalem. (Orijinal eser 1418 H.)
- Fayda, M. (2026). Vâkîdî. In *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/vakidi>
- Fitzgerald, S. V. (1963). İslâm hukukunun Roma hukukundan iktibasta bulunduğu iddiası. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 29(4), 1128-1154.
- Fuchs, P. (1982). Kremer, Alfred Freiherr von. In *Neue Deutsche Biographie* (Vol. 13, pp. 5-6). <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118566547.html#ndbcontent>
- Fück, J. (1955). *Die arabischen Studien in Europa bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts* (pp. 187-189, 226). Harrassowitz.
- Gencer, B. (2012). *İslâm’da modernleşme, 1839-1939* (pp. 294-296). Doğu Batı Yayınları.
- Hannoum, A. (2003). Translation and the colonial imaginary: Ibn Khaldûn Orientalist. *History and Theory*, 42(1), 61-81. <https://doi.org/10.1111/1468-2303.00230>
- Ilwof, F. (1906). Kremer, Alfred Freiherr von. In *Allgemeine Deutsche Biographie* (Vol. 51, pp. 374-376).

- İbn Haldûn. (2018). *Mukaddime* (S. Uludağ, Çev.). Dergâh Yayınları.
- Kavakçı, Y. Z. (1969). İslâm hukuku ve Roma hukuku. *İslâm Medeniyeti Dergisi*, 15-19.
- Kızılkaya, N. (2012). İslâm hukuk tarihini İbn Haldûn üzerinden okumak: İbn Haldûn'un modern dönem İslâm hukuk tarihi yazıcılığına etkileri. *Belleten*, 76(277), 741-774. <https://doi.org/10.37879/belleten.2012.741>
- Kremer, A. von. (1850). Notizen, gesammelt auf einem Ausfluge nach Palmyra. *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*, 5, 84-99.
- Kremer, A. von. (1868). *Geschichte der herrschenden Ideen des Islams: Der Gottesbegriff, die Prophetie und Staatsidee*. F. A. Brockhaus.
- Kremer, A. von. (1873). *Culturgeschichtliche Streifzüge auf dem Gebiete des Islams*. F. A. Brockhaus.
- Kremer, A. von. (1875-1877). *Culturgeschichte des Orients unter den Chalifen*. Wilhelm Braumüller.
- Kremer, A. von. (1876). *Culturgeschichtliche Beziehungen zwischen Europa und dem Oriente*. Faesy und Frick.
- Kremer, A. von. (1879). *Ibn Chaldoun und seine Kulturgeschichte der islamischen Reiche*. Gerold.
- Kremer, A. von. (1880). *Ueber die grossen Seuchen des Orients nach arabischen Quellen*. Carl Gerold's Sohn.
- Kremer, A. von. (1885a). *Ueber meine Sammlung orientalischer Handschriften*. Carl Gerold's Sohn.
- Kremer, A. von. (1885b). *Die Nationalitätsidee und der Staat: Eine kulturgeschichtliche Studie über den Einfluß der nationalen Ideen, besonders auf Staaten mit gemischter Bevölkerung*. Konegen.
- Kremer, A. von. (1889-1890). *Studien zur vergleichenden Kulturgeschichte, vorzüglich nach arabischen Quellen*. Tempsky.
- Kremer, A. von. (1905). *Contributions to the history of Islamic civilisation* (S. Khuda Bukhsh, Trans.). Thacker, Spink & Co.
- Kremer, A. von. (1969). In *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950* (Vol. 4, pp. 253-254). Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Kremer, A. von. (1977). *The Orient under the Caliphs* (S. Khuda Bukhsh, Trans.). Porcupine Press.
- Kremer, A. von. (2021). *Biographische Notizen* [Manuscript]. Antiquariat INLIBRIS Gilhofer Nfg. <https://inlibris.com/item/bn46199/>
- Kremer, A. von., & Schmidt, N. (2022). *Zamanın ötesinde İbn Haldûn: Bir giriş* (B. Turna, Çev., ss. 59-108). Kutadgu Yayınları.
- Müller, D. H. (1889). Freiherr Alfred von Kremer als Denker und Geschichtsforscher. *Neue Freie Presse*.
- Paret, R. (1966). *Arabistik und Islamkunde an den deutschen Universitäten: Deutsche Orientalisten seit Theodor Nöldeke* (pp. 12-13). Franz Steiner.
- Pfannmüller, G. (1923). *Handbuch der Islam-Literatur* (pp. 38, 266). Berlin-Leipzig.
- Sezgin, F. (Ed.). (1992). *Bibliographie der deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (Vol. 15, pp. 310-316).

- Shahidipak, D. M. (2020). Ibn KHaldûn as a paradigm for the past and future of sociology and humanity. *Sociology International Journal*, 4 (5), 153–159. <https://doi.org/10.15406/sij.2020.04.00240>
- Sidani, Y. M. (2008). Ibn KHaldûn of North Africa: An AD 1377 theory of leadership. *Journal of Management History*, 14(1), 73-86. <https://doi.org/10.1108/17511340810845499>
- Souaiaia, E. A. (2023). Reading and interpreting Ibn KHaldûn's economic philosophy. *The Journal of Philosophical Economics*, 16(Annual Issue), 100-129. <https://doi.org/10.46298/jpe.10915>
- Süleymanov, A. (2017). Türk dünyasında kimlik arayışları ve İbn Haldûn. *İbn Haldûn Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 151-160. <https://doi.org/10.36657/ihcd.2017.29>
- Taşcı, T. A. (2026). Kremer, Alfred von. In *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kremer-alfred-von>
- Tomar, C. (2026). Tûnisî. In *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tunisi>
- Wurzbach, C. von. (1865). Kremer, Alfred Ritter von. In *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* (Vol. 13, p. 196). Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei.
- Yaman, H. (2016). İsmi olmayan bir hakîkatten hakîkati olmayan bir isme varan yolculuk: Oryantalist çalışmalarda tasavvufun menşesine dair tartışmalar üzerine bir değerlendirme. *Akademiar Dergisi*, 1(1), 20-21.

ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

I declare that this article is an original work and was prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The article has not been published elsewhere and is not currently under review by another journal.

All sources used in the study have been cited in accordance with academic standards. I declare that the study does not contain plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data, and that the research findings have been presented in accordance with the principles of scientific integrity.

Author Contributions

The author single-handedly designed, conducted, and analyzed the study and prepared the report for this article. I have reviewed and approved the final version of the article and agreed to its publication.

Conflict of Interest

I declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author. Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author.

Copyright and Permissions

I confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

I confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan ederim. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkısı

Çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin raporlama aşamasını tek başına yürütmüştür. Makalenin son hâlini okuyup onayladım ve yayımlanmasını kabul ettim.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederim.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri tarafımdan dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk bana aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan ederim.

Yazar Onayı

Makalenin son hâlini okudum, onayladım ve yayımlanmasını kabul ettiğimi beyan ederim.